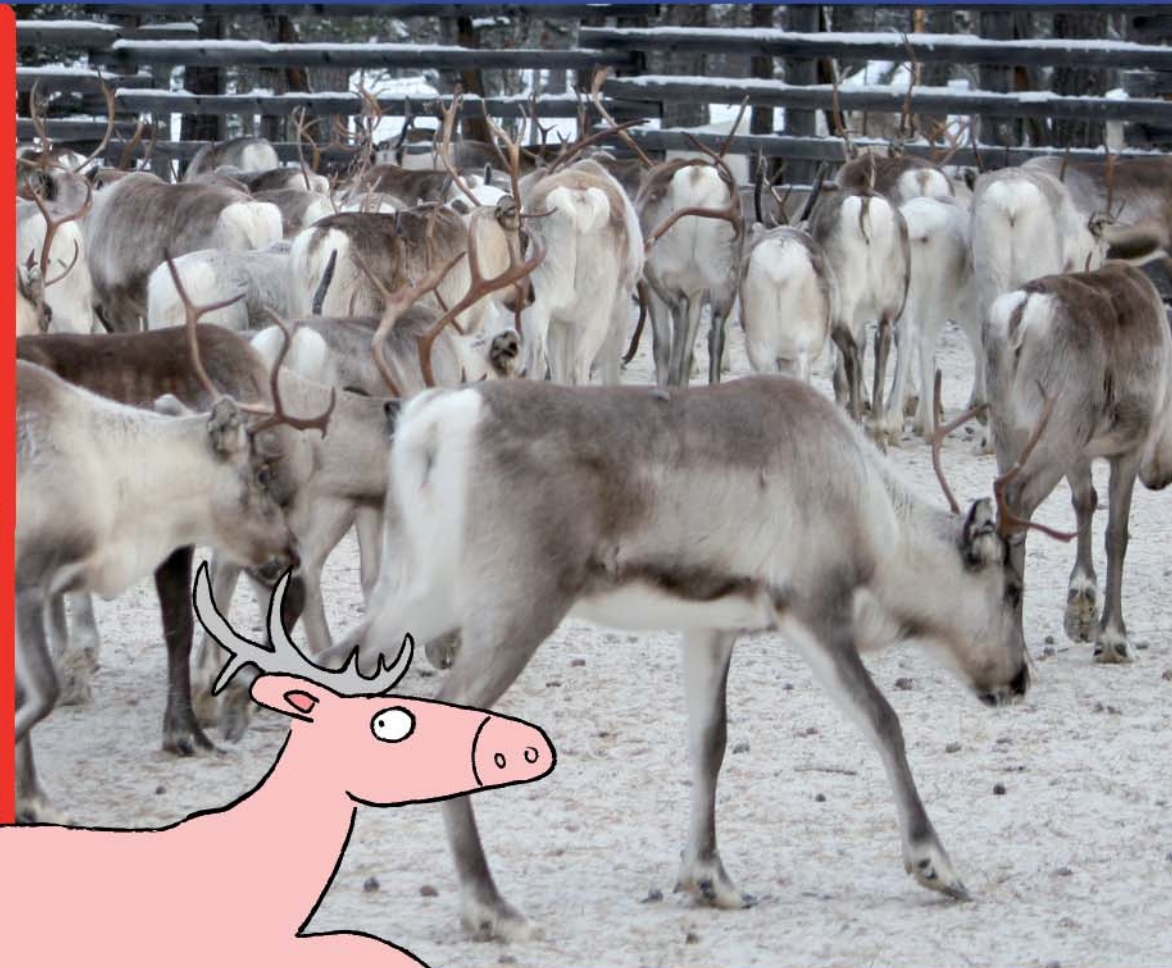

suomen käsityön museo
the craft museum of finland

PORON JÄLJILLÄ

Pohjoisen poronhoitoalueen käsityöläisiä - hanke
Loppuraportti

Suomen käsityön museo
Kilpisenkatu 12
40100 JYVÄSKYLÄ

PORON JÄLJILLÄ

Pohjoisen poronhoitoalueen käsityöläisiä – hanke

Loppuraportti

Tunnistetiedot

Projektin nimi: Poron jäljillä - Pohjoisen poronhoitoalueen käsityöläiset

Projektikoodi: S70797

Toteuttaja:

Suomen käsityön museo
Kilpisenkatu 12
40100 JYVÄSKYLÄ

Sisällys

Hankkeen taustaa ja tavoitteita:	5
Miksi lähdimme Poron jäljille	5
Poron jäljillä – pohjoisen poronhoitoalueen käsityöläiset -hanke	7
Hankeorganisaatio.....	7
Poron jäljillä projektin työvaiheet ja toteutusaikataulu	8
Ennen varsinaista hankeajankohtaa suoritettut toimenpiteet	8
Vuosi 2005	8
Vuosi 2006	9
Näyttelyn suunnittelu ja toteutus	10
Poron jäljillä näyttelyn avajaiset	11
Näyttely.....	12
Poropeda	13
Tiedotus.....	13
Museokauppa	14
www-sivut	15
Poroon – pohjoiseen käsityöläisyyteen liittyvät Suomen käsityön museon gallerianäyttelyt kesällä 2007:.....	15
20.6.- 29.7 klo 11 Bivttastallat – Vaatetella, Maarit Magga.....	15
Poron jäljillä näyttelyyn liittyviä oheistapahtumia Suomen käsityön museossa:.....	16
Pe 8.6. klo 11–18 Museon syntymäpäivä - ohjelma.....	16
25.8. klo 11–17 Kansallispuvun syntymäpäivät	16
6.9. Pirtanauhapaja – yhteistyö Jyväskylän kansalaisopiston kanssa.	17
11.9. klo 16-19 VIRIÖ	17
13.–14.9.2007 Porokoulu Jyväskylässä	17
Käsityökoulujen opettajille porotietoutta.....	18
Sarvimateriaalin ekologisuus	18
Sata kertaa saamenpussi.....	19
Lasihelmet kalannikamien työn jatkajina.....	19
Porokoulutodistus – passi käsitöihin	19
La 15.9. klo 11–12 Yleisöluento: Poro - halki elämän	20
La 15.9. klo 12–15 Porotutka.	20
Yleisöopastuksia näyttelyyn:	20
Opastuksia päiväkotij- ja koululaisryhmille:.....	20
Tapahtumat ja kävijämäärät – kesä ja syksy 2007	21
Poron jäljillä -näyttely lähti kiertämään:.....	22
Porovuoden tapahtumien päätös Suomen käsityön museon tiloissa Jyväskylässä.....	22

PORON JÄLJILLÄ – HANKE/PROJEKTI KENTTÄTYÖMATKAT	23
Kenttätyömatka 1	23
Kenttätyömatka 2	26
Kenttätyömatka 3	28
Kenttätyömatka 4	32
ARVIOINTIA JA PÄÄTELMIÄ	35
Yhteenveto kertyneestä materiaalista	36

Loppuraportista

Poron jäljillä raportti jakautuu kahteen osaan, joista ensimmäisessä kerrotaan hankkeesta ja toisessa kirjoitetaan kenttätyömatkoista päiväkirjanomaiset lyhyet matkaselostukset vierailukohteista. Raportin lopussa tehdään lyhyt arvio ja yhteenveto hankkeesta ja sitä edeltäneestä työskentelystä. Yhteistyötahot mainitaan raportin lopussa.

Hankkeen taustaa ja tavoitteita:

Miksi lähdimme Poron jäljille

Jyväskylässä sijaitseva Suomen käsityön museo toimii valtakunnallisena erikoismuseona suomalaisen käsityökulttuurin, käsityöperinteen, käsityön tiedon ja taidon säilyttäjänä, hoitajana, tallentajana, tutkijana ja välittäjänä. Museo edistää käsityön arvostusta ja tukee käsityöläisyttä ammattina ja harrastuksena sekä kannustaa luovaan yrittäjyyteen.

2000-luvulla Suomen käsityön museo on tehnyt eri puolilla Suomea alueellista nykykäsityöläisdokumentointia ja tallennustyötä. Alueellisen näkökulman esille tuominen käsityöläisyyteen ja käsityöyrittäjyyteen on ollut eräs museon tutkimustoiminnan painopistealueista. Alueelliset dokumentointi- ja tallennustyöt on toteutettu erillisrahoituksilla yhteistyössä eri alueiden käsityöalan toimijoiden kanssa. Kunkin alueen käsityön ja käsityöläisyyden kenttää on etukäteen kartoitettu monin tavoin ja näiden kartoitusten jälkeen museon henkilökunta on suunnitellut ja toteuttanut kenttätyömatkoja.

Museon tekemien kenttätöiden aikana on haastateltu ja dokumentoitu valokuvaamalla ja videoimalla eri alojen käsityöläisten arkea saaristo- ja rannikkoalueella (2002-2003) Ahvenanmaalla (2004).

Pohjois-Suomen käsityöläisyyden nykytilannetta lähdettiin selvittämään vuonna 2005. Päätettiin selvittää voisiko poro-teeman avulla kuvata pohjoista käsityötietoutta ja taitoa tällä hetkellä. Esiselvityksen yhtenä tavoitteena oli tutkia, miten poro käsityön materiaalina – teemaa noudattaen olisi mahdollista toteuttaa kiertonäyttely. Näyttelyn oli tarkoitus olla ensimmäiseksi esillä Jyväskylässä Suomen käsityön museossa. Keväällä ja kesällä 2005 museolta oltiin yhteydessä käsityöalan toimijoihin Pohjois-Suomessa. Käsityöläiskartoitusta tehtiin lehdistön, internetin sekä museon omien arkistojen ja tutkimusrekisterien avulla.

Poron jäljillä -projektin ensimmäisenä vuonna esiselvityksen yhteydessä tehtiin kenttätyömatka Pohjois-Suomeen, lähinnä Etelä- ja Keski-Lappiin. Ensimmäinen matkan aikana vierailtiin yli kymmenen käsityöläisen tai käsityöyrittäjän luona. Vierailun aikana tutustuttiin myös Lapin käsi- ja taideteollisuusyhdistyksen toimitiloihin Rovaniemellä ja haastateltiin toiminnanjohtaja Birgitta Sassia. Ensimmäisen matkan aikana keskusteltiin myös Paliskuntain yhdistyksen edustajan kanssa ja todettiin porokäsityöhön liittyvän tietouden lisäksi myös perinteiseen poronhoitoon – aikaan ennen moottorikelkkoja – liittyvän muistitietouden tallentamisen olevan tärkeää. Sekä esiselvitysten että ensimmäisen kenttätyömatkan jälkeen Poron jäljillä -projektin jatkaminen ja näyttelyn suunnittelu ja toteuttaminen nähtiin tarpeelliseksi.

Kuvia ensimmäiseltä matkalta 2005

Poron jäljillä – pohjoisen poronhoitoalueen käsityöläiset -hanke

Poron jäljillä -hankkeen tavoitteena on käsityön toimialalla työskentelevien pohjoissuomalaisten käsityöyrittäjien ja käsityöntaitajien työn ja työskentelyn esittely laajalle yleisölle. Tiedon välityskanavana on käytetty ja tullaan käyttämään Poron jäljillä – näyttelyä, eri tiedotusvälineitä ja omaa Poron jäljillä - www-sivustoa. Tiedonvälitystyön ohella käsityöyrityksiä, käsityöläisiä ja heidän henkilöhistoriaansa ja työskentelyään koskevia tietoja on tallennettu Suomen käsityön museon arkistoon ja kuva-arkistoon. Käsityöläisten valmistamia esineitä ja niiden valmistamista on kuvattu ja kiertonäyttelyn jälkeen esineistöä tullaan tallentamaan museon kokoelmiin. Tallennetuista ja tallennettavista tiedoista välitetään tietoa yhteistyökumppaneina toimineille hankealueen museoille ja käsi- ja taideteollisuusyhdistyksille. Kokoelmiin tulevan aineiston luetteloinnin jälkeen laajan yleisön on mahdollista tutustua aineistoon, sillä Suomen käsityön museon kokoelmatietokantoihin pääsee tutustumaan internetin välityksellä. (<http://www.craftmuseum.fi/kokoelmaselain/>)

Hankkeen tutkimus- ja tallennuskohteina ovat erityisesti poroa materiaalina, aiheena tai ideana käyttävät käsityöläiset. Hankkeen ja sitä edeltäneiden dokumentointimatkojen aikana on tallennettu sekä poroa perinteisesti hyödyntävien käsityöläisten toimintaa että uusia käyttömuotoja kehittäneitä käsityöläisten ajatuksia ja toimintatapoja

Näistä käsityöläisistä, käsityöprosessista ja valmiista käsityötuotteista on saatavilla tietoa monien eri kanavien avulla. Hankkeen myötä valmistetun näyttelyn ja www-sivuston tarkoituksena on välittää tietoa siitä kuinka porosta saatavien kovien ja pehmeiden materiaalien käyttö käsityössä on monipuolista. Näyttelyssä ja internetissä erilaisten ajankohtaisten poroon liittyvien hankkeiden esittely on mahdollista. Erityisesti poronhoitoalueen ulkopuolella asuvalle, laajalle yleisölle välitetään tietoa siitä, että poroa on aina käytetty hyödyksi monipuolisesti – lihan ohella taljaa, nahkaa, luuta ja sarvia on hyödynnetty käyttötarkoitukseen sopivaan muotoon. Suurin osa suomalaisista ei tiedä paljoa poronhoitokulttuurista ja poron monipuolisesta käytöstä käsityön materiaalina ja aiheena. Kiertonäyttelyn avulla ja www-sivujen halutaan vahvistaa tietouden leviämistä laajalle yleisölle.

Hankeorganisaatio

Suomen käsityön museo hallinnoi Poron jäljillä –hanketta, dokumentoi poronhoitoalueen käsityöläisiä haastattelemalla, valokuvaamalla sekä tallentamalla heidän käsitöitään kokoelmiin, tuottaa eri tahojen kanssa yhteistyössä kiertävän näyttelyn saadun materiaalin ja tutkimustulosten pohjalta.

Yhteistyöorganisaatiot:

- Poronhoitoalueen museot - tiedon molemminpuolinen välitys ja näyttely-yhteistyö.
- Lapin käsi- ja taideteollisuusyhdistys
- Sámi Duodji -käsityöläisten valinta, tiedon välitys ja näyttely-yhteistyö.
- Lapin liitto - Käsité-projekti ja Arktiset helmet –hanke -tiedon välitys & näyttely.
- Paliskuntain yhdistys - mm. tilastotietojen välitys

Projektin vetäjänä aloitti Seija Hahl Suomen käsityön museosta. Suomen käsityön museon henkilöstöstä hankkeessa olivat laskennallisesti (luontoissuoritusten mukaisesti) museomestari Juhani Hagman, museolehtori Raija Manninen, tiedotuksesta vastaava amanuenssi Laura Korhonen, vs. tiedottaja Asta Ruodemäki ja näyttelyintendentti Mikko Oikari. Museossa kuva-aineiston toimituksesta ja käsittelystä vastasi Anneli Hemmilä-Nurmi. Kokoelma-amanuenssit Marjo Kolu ja Reija Teerimäki vastasivat museon oman poroaiheisen esineistön inventoinnista. Näyttelyn suunnittelussa ja toteutuksessa olivat tiiviisti mukana edellä mainittujen ohella myös museonjohtaja Simo Kotilainen, kansallispukuamanuenssi Marjaliisa Väisänen ja hänen sijaisensa Ritva Hänninen, Liisa Korhonen, Tiina Takkunen, Johanna Kotilainen. Taloushallinnon osalta kirjanpidosta vastasi toimistosihiteeri Sinikka Toiviainen. Hankkeeseen palkattiin museopedagogisen aineiston suunnittelijaksi ja toteuttajaksi Tuuli Joutsela ja www-sivuston suunnittelijaksi Timo Veijalainen. Museologian opiskelija Katja Ihonen suoritti museologian opintoihin liittyvän työharjoittelun Suomen käsityön museossa vuodenvaihteessa 2006-2007 ja selvitti muutamien poronhoitoalueen museoiden poroon liittyvää aineistoa (arkisto-, valokuva- ja esinekokoelmat). Hanke ja erityisesti näyttelykokonaisuus olivat niin laajoja, että museon henkilökunta oli kokonaisuudessaan mukana toteutuksessa.

Poron jäljillä -hankkeen ohjausryhmään kuuluivat Lapin käsi- ja taideteollisuusyhdistyksestä toiminnanjohtaja Birgitta Sassi, Lapin liitosta projektipäällikkö Jaana Moona, Lapin maakuntamuseosta kokoelma-amanuenssi Hanna Kyläniemi, Lapin TE-keskuksesta agronomi Anne Ristioja, Lapin lääninhallituksesta erikoissuunnittelija Marja Kivekäs, Saamelaismuseo Siidasta museointendentti Arja Hartikainen, Sámi Duodji ry:stä Sunnamaarit Sara-Tornensis kesäkuun loppuun 2007 saakka ja 1.7.2007 alkaen Maarit Paltto, Ohjausryhmän asiantuntijaksi pyydettiin edustaja Paliskuntainyhdistyksestä ja edustajaksi nimettiin Tarja Konstig. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi toteuttajaorganisaatiosta museonjohtaja Simo Kotilainen ja sihteerinä projektinvetäjä Seija Hahl. Rahoittajatahon, eli Lapin liiton yhteyshenkilönä toimi erikoissuunnittelija Minna Hietanen.

Poron jäljillä projektin työvaiheet ja toteutusaikataulu

Ennen varsinaista hankeajankohtaa suoritettavat toimenpiteet

Vuosi 2005

Esiselvitystä tehtiin pohjoissuomalaisesta käsityöläisyydestä ja käsityöläisistä. Pohjois-Suomen poronhoitoalueella toimivien käsityöläisten kartoitus- ja selvitystyötä tehtiin yhteistyössä mm. Lapin käsi- ja taideteollisuusyhdistyksen toiminnanjohtaja Birgitta Sassin ja Lapin yliopiston edustajien kanssa. Alueen käsityöläisyys toimintojen eri piirteisiin tutustuttaessa olivat tärkeitä erilaiset lähdemateriaalit: kirjallisuus, selvitykset, tutkimukset, www-sivustot ja lehtiartikkelit.

Dokumentoitavia käsityöläisiä valittaessa pyrittiin ottamaan huomioon poro-materiaalin, porosta syntyvien ajatusten tai ideoiden

ja kuviomallien käytön ohella erilaiset käsityöläislähtökohdat. Yhtenä kriteerinä oli niin sanottu haastateltavien ”käsityöläisikä” ja käsityöläisten käyttämät materiaalit ja tekniikat. Myös käsityöläisten yritys muodot olivat erilaisia. Henkilökuntamääriltään yritykset poikkesivat toisistaan, sillä suurimmassa yrityksessä oli haastatteluhetkellä yli kaksikymmentä työntekijää kun osa käsityöläisistä toimi yksin, sivutoimisena käsityöläisenä.

Ensimmäinen kenttätyömatka tehtiin syyskuussa 2005 viikoilla 37 ja 38. Matka kesti yhteensä kymmenen päivää ja tuolloin tavattiin yli kaksi-toista käsityöläistä. Matkalla olivat Jyväskylän ammattioppilaitoksesta valokuvaajaopiskelijat Jenni Ahvenainen ja Henna Turpeinen sekä amanuenssi Seija Hahl Suomen käsityön museolta.

Kenttätyömatkan jälkeen käsiteltiin kuva-aineistoa ja aloitettiin haastatteluaineiston läpikäynti. Kesällä 2007 toteutettavan näyttelyn suunnittelua jatkettiin ja suunniteltiin tulevia vuonna 2006 toteutettavia kenttätyömatkoja.

Vuosi 2006

Kevättalvella 2006 museon henkilökuntaa tutustui Saamelaismuseo Siidassa Sámi Duodji 30-vuotta näyttelyyn. Neuvottelimme tulevasta näyttely-yhteistyöstä kesällä 2007. Samalla matkalla kävimme esittelemässä Poron jäljillä – projektia Rovaniemellä Lapin liiton ja Lapin maakuntamuseon edustajille sekä keskustelemassa yhteistyömahdollisuuksista. Huhtikuussa 2006 jätimme hankehakemuksen Lapin liittoon.

Kesäkuussa 2006, viikolla 23 toteutimme toisen kenttätyömatkan. Tuolloin amanuenssi Seija Hahl ja valokuvaaja Ville Kartimo tapasivat kymmenen käsityöläistä. Matkan aikana suunniteltiin jo syksyn 2006 kenttätyömatkan aikataulua.

Kolmas kenttätyömatka toteutettiin syksyllä 2006 viikolla 43 parhaaseen poronteurastusaikaan. Matkalla olivat Suomen käsityön museon museolehtori Raija Manninen, valokuvaajana media-assistenttiopiskelija Timo Veijalainen ja tp. amanuenssi Seija Hahl. Matkan tavoitteena oli nähdä muun muassa muutamia karvatyöntekijöitä työnsä parissa ja käydä katsomassa ja kuvaamassa poroerotusta. Nämä molemmat tavoitteet toteutuivat.

Matkan aikana kartutettua kuva-aineistoa käsiteltiin ja karsittiin, videoita editoitiin, nauhoja purettiin ja näin saadun materiaalin avulla tulevan kiertonäyttelyn suunnittelua jatkettiin.

Varsinainen hankeaikataulu 2006

Huhtikuussa 2006 Suomen käsityön museo haki Lapin liitolta avustusta Pohjois-Suomessa käsityön toimialalla työskentelevien ja erityisesti poroa materiaalinaan, kuvioaiheenaan, ajatuksena tai ideana käyttävien käsityöläisten dokumentointiin ja saadun tiedon eteenpäin välittämiseen. Alustavan hakemuksen mukaan dokumentointimatkoja suunniteltiin toteutettavan kaksi vuoden 2006 aikana. Rahoituspäätöstä odoteltaessa kenttätyömatkoja tehtiin kaksi Suomen käsityön museon rahoituksella (harkinnanvaraisesta OPM-rahoituksesta suunnattiin alueelliseen dokumentointiin varoja).

Lapin liitto myönsi Poron jäljillä -hankkeelle Euroopan sosiaalirahaston ja valtion rahoitusta 1.12.2006 alkaen.

1.12. – 31.12.2006

Joulukuussa 2006 Suomen käsityön museon hallinnoiman hankkeen projektinvetäjänä aloitti FM Seija Hahl, joka oli ollut mukana kaikilla pohjoiseen suuntautuvilla dokumentointimatkoilla. Joulukuussa 2006 jatkettiin jo aiemmin aloitettua kiertonäyttelyn suunnittelua, sillä toteutuksella oli jo todella kiire. Monien eri tahojen kanssa kartoitettiin erilaisia yhteistyömahdollisuuksia näyttelyn tiimoilta. Museon tekemästä dokumentointityöstä, tulevasta näyttelystä ja Lapin liitolta saadusta rahoituksesta tiedotettiin joulukuussa eri medioitten välityksellä. Dokumentointien tuloksena saatua materiaalia käytettiin näyttelysuunnittelun materiaalina. Kiertonäyttelyä varten tehtiin ensimmäisiä hankkeen aikaisia esineostoja. Jyväskylän yliopiston museologian oppiaineen harjoittelija Katja Ihonen suoritti museologian harjoittelunsa selvittämällä muutamien museoiden ja kokoelmien poroon ja poronhoitoon liittyvää esineistöä, arkisto- ja valokuva-aineistoa. Kyseistä tietoutta hyödynnettiin näyttelysuunnittelussa.

1.1.-31.7.2007

Poron jäljillä – Pohjoisen poronhoitoalueen käsityöläisiä näyttelyä suunniteltiin vuoden 2007 alussa yhteistyössä Suomen käsityön museon henkilökunnan ja eri yhteistyötahojen kanssa. Monilta käsityöläisiltä tuli hyviä ehdotuksia näyttelyn suunnitteluun. Samanaikaisesti kiertonäyttelyn suunnittelun kanssa rakentui kesän- ja syksyn näyttelykokonaisuus Suomen käsityön museossa. Kevään aikana suunniteltiin näyttelyyn liittyviä oheistapahtumia; museon syntymäpäivää, kansallispuvun syntymäpäivää ja käsityöalan opettajille, ohjajille ja opiskelijoille suunnattua ”Porokoulua” ja luentopäivää.

Hankkeen ensimmäinen ohjausryhmän kokous pidettiin Rovaniemellä Lapin liiton tiloissa 11.3.2007. Ohjausryhmälle esiteltiin hankesuunnitelma, sekä hankkeen tuon hetken tilanne.

Keväälle 2007 suunniteltu dokumentointimatka pohjoiseen jäi toteutumatta. Kenttätyömatka katsottiin kuitenkin tarpeelliseksi ja se päätettiin toteuttaa syksyn 2007 aikana. Tavoitteena oli mm. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen tiloissa Toivonniemessä toteutettavan Sisnaa poronahkaa –hankkeen toimintaan tutustuminen. Kenttätyömatkan sijaan jo lokakuussa 2006 dokumentointimatalla valokuvajana toiminut media-assistenttipiskelija Timo Veijalainen täydensi näyttelyyn tarvittavaa valokuva- ja videoaineistoa huhtikuussa 2007. Kuvausmatkan aikana täydentyi kuva-aineisto muun muassa poroajokilpailuista Muoniossa ja Kautokeinossa. Kautokeinossa matkalla täydentyi myös saamenpuvun käyttöön liittyvä valokuva-aineisto. Videokuvaa saimme sekä poron- että moottorikelkan kyydissä olijan näkökulmasta, kun Veijalainen kuvasi otoksia kauniissa auringonpaisteessa Torassiepin Lomapallaksessa matkailutilalla Muoniossa.

Näyttelyn suunnittelu ja toteutus

Näyttelyn suunnittelu- ja toteutusajanjakso keväällä ja alkukesällä 2007 oli tiivis ja hektinen. Prosessiin osallistui hankkeeseen nimettyjen työntekijöiden (projektinvetäjä, näyttelyintendentti Mikko Oikari, museomestari Juhani Hagman, museon tiedotuksesta vastaava

amanuenssi Asta Ruodemäki/Laura Korhonen ja museolehtori Raija Manninen) ohella koko museon henkilökunta sekä useita harjoittelijoita eri oppilaitoksista että työelämään valmistettavia. Näyttelyn graafisen ilmeen suunnitteli graafinen suunnittelija Tiina Leino. Näyttelyssä olevat porofiguurit suunnitteli ja kävi itse Jyväskylässä paikan päällä maalaamassa lahtelainen sarjakuvapiirtäjä ja keraamikko Johanna Tolonen alias Jupu. Näyttelyyn tarvittavaa esineistöä ja materiaalia hankittiin monilta pohjoisilta käsityöläisiltä, jotka toimittivat tuotteita monesti lyhyelläkin toimitusajalla.

Pedagoginen ote pyrittiin huomioimaan koko Poron jäljillä -näyttelyn suunnittelun ajan. Pedagogista puolta yhdessä museolehtorin kanssa oli suunnittelemassa Jyväskylän yliopistosta luokanopettajaopiskelija Tuuli Joutsela. Näyttelyn videoaiheistoa editoi ja muokkasi media-assistentti Timo Veijalainen ja äänisuunnittelusta vastasivat Mikko Oikari, Ville Raatikainen ja Janne Hakulinen.

Poron jäljillä – Pohjoisen poronhoitoalueen käsityöläisiä näyttelyn kanssa samanaikaisesti Suomen käsityön museon tiloissa Jyväskylässä avautuvaa Sámi Duodji 30-vuotta –näyttelyä tulivat rakentamaan Sámi Duodji ry:n edustajina Marja Näkkäläjärvi-Jomppanen ja saamenkäsityöläinen/poromies Magreta Sara sekä Saamelaismuseo Siidasta näyttelyintendentti Arja Hartikainen ja museonjohtaja Tarmo Jomppanen. Näyttelyrakentajat perehdyttivät Suomen käsityön museon henkilökunnan Sámi Duodji näyttelyyn. Tarmo Jomppanen opetti Suomen käsityön museon henkilökunnalle myös suopunginheittoa.

Poron jäljillä näyttelyn avajaiset

Lapin läänin maaherra Hannele Pokka avasi 6.6.2007 Poron jäljillä –Pohjoisen käsityöläisiä ja Sámi Duodji 30-vuotta näyttelyt Suomen käsityön museossa. Avajaisissa esiintyi Jyväskyläläinen Vox Aurea –kuoro Pekka Kostiaisen johtamana. Näyttely avautui yleisölle 7.6.2007. Samana päivänä Hannele Pokka avasi Rovaniemellä vuosittain pidettävän Poroparlamentin. Poroparlamentti on ns. porovuoden aloitus, jossa paliskuntien edustajat kokoavat yhteen menneen kauden tapahtumat ja luotsaavat tulevaisuuteen.

Näyttely

Poron jäljillä - Pohjoisen poronhoitoalueen käsityöläisiä Suomen käsityön museo 6.6. – 15.9.2007

Yleistä luonnehdintaa Poron jäljillä näyttelystä, joka oli ensimmäistä kertaa esillä Suomen käsityön museon tiloissa Jyväskylässä ja jatkoi matkaansa Rovaniemelle Lapin maakuntamuseon tiloihin Arktikumiin ja edelleen Torniolaakson maakuntamuseoon

Poron jäljillä -näyttelyssä johdatetaan kävijä poron ja poronhoidon maailmaan. Poro esitellään biologisena eläimenä ja ihmisen paimentamana hyötyeläimenä. Näyttelyyn tutustujalle kerrotaan poronhoitokulttuurista. Luonnonmukainen vuodenkierto ja poronhoito tulevat esille näyttelyssä. Näyttelyssä olevan laavun sisälle istahtamalla pääsee itsekin kokemaan äänien myötä pohjoisen luontoa, eläimiä ja elämää. Näyttelyssä tutustutaan poroon käsityön materiaalina porosta saatavien raaka-aineiden jaottelun mukaisesti. Porosta valmistettavat tuotteet jaetaan yksinkertaisesti koviin ja pehmeisiin tuotteisiin. Pehmeät materiaalit pitävät sisällään sekä ns. karvatyöt ja nahkatyöt. Kovat materiaalit taas sisältävät sarvi- ja luutyöt.

Näyttelyssä karvatöihin perehdytään aina poroerotuksesta valmiisiin tuotteisiin saakka. Rinnakkaisina tuotteina esitellään perinteisesti käsintehty nutukkaat ja Venäjällä Jakutiassa suomalaisista poronkoipinahoista teollisesti valmistetut koristeelliset varrelliset karvakengät. Kävijä voi kokeilla itsekin kenkäheinillä täytettyjä kurekenkiä tai perinteistä vasannahkalakkia. Niin karvatyö kuin muissakin näyttelyn osioissa materiaalin ja käsityötuotteiden valmistaminen on pääosassa. Valmiit tuotteet tulevat esille esimerkkien avulla.

Nahkatyöosiossa perehdytetään kävijä sisnanahan eli perinteisesti parkitun poronnanahan valmistukseen. Esimerkkien avulla näytetään teollisesti valmistetun parkkinahan ja sisnan eroja. Muutamien valmiiden tuotteiden ja kuva-aineiston avulla näytetään mitä kaikkea poronnanahasta voidaan valmistaa. Näyttelyn mukana kiertää osa vuonna 1999 enontekiöläisten ja Norjan Kaivuonolaisten käsityöläisten kanssa yhteistyönä toteutetusta Vuotakenkä-projekti -näyttelystä. (valokuvia ja sisnanahan valmistuksessa käytettäviä työkaluja ja keskeneräisiä ja valmiita vuotakenkiä.)

Kovien materiaalien osiossa esitellään poronsarvien ja poronluun monia käyttömahdollisuuksia. Poronsarven erilaiset työstämisuodot ja sarven eri osien erilaiset käyttötarkoitukset tulevat esille muutamien esimerkkien avulla.

Poron jäljillä -näyttelyssä on tarkoitus tuoda esille niin perinteisiä kuin uudistuotantoa olevia käsityötuotteita sekä valmistustapoja. Ekologisesti ajattelevalle nykyihmiselle tuodaan esille poron kokonaisvaltainen käyttö. Oikeastaan mitään ei jää käyttämättä. Vanhan tarinan mukaan jopa poron henki kulkee tuulen mukana ohjaamassa Lapin ihmistä. Toivottavasti pohjoisen käsityöläisten tuotannossa esille tuleva luonnonmuotojen ja –materiaalien kunnioitus sekä kiinteä yhteys poronhoidon vuosikiertoon tulevat esille myös näyttelyn myötä. Porosta valmistetaan myös erilaisia matkamuuistoiksi tarkoitettuja pienesineitä, kuten avaimenperiä ja peikkoja. Näyttelyssä tätä puolta poron hyödyntämisessä esitellään lähinnä valokuvien avulla. Yhä enenevässä määrin poromateriaalia käytetään taideteoksien osasina tai jopa päämateriaalina. Näistä teoksista mukana kiertää myös muutama esimerkki.

Näyttelyä täydennettiin kesän sekä syksyn 2007 aikana. Vuoden 2008 aikana näyttelyyn lisätään vielä muutama käsityöläisistä kertova teksti. Kiertonäyttelyksi suunnitellun näyttelyn uudelleen pystytystä varten on olemassa ohjeistus

Poropeda

eli muutamia mainintoja miten eri käyttäjäryhmät on huomioitu näyttelyn suunnittelussa.

Näyttelyssä kävijälle annetaan mahdollisuus havainnoida moniaistisesti porosta saatavia materiaaleja. Vitriineistä poissa oleviin tuotteisiin voi koskea. Kävijä voi omin käsin tunnustella sisnanahan tuntua ja poromokan pehmeyttä. Erilaisiin poron elämään, poronhoitoon, porokäsintöihin ja saamenkäsintöihin liittyviin yksityiskohtiin kävijän johdattavat näyttelytekstien yhteydessä olevat kysymykset, pohdinnat ja tietoiskut. Näyttely aktivoi kävijää pohtimaan onko: räkkä, a) kovaääninen vempale, jolla paimennetaan poroja, b) poroa ahdistelevat hyönteiset vai c) sitkeä räkätauti tai Kun poroilla on rykimä, tarkoittaako se, että niitä yskittää? Mitä rykimäaikana oikeastaan tapahtuukaan, miten porot silloin käyttäytyvät? Näihin edellä olleisiin vaihtoehtokysymyksiin vastaukset löytyvät näyttelyn lopusta (tai erillisestä vastausten antopaikasta) ja yksittäisiin suoriin kysymyksiin siitä tekstiplanssista, minkä lopussa kysymys on.

Näyttelyn mukana kiertää porokaappi, jonka luukkujen takaa löytyy ihmeteltävää sekä pienille että isoille näyttelykävijöille. Opas voi hyödyntää porokaappia ryhmien kanssa näyttämällä esimerkiksi koululaisryhmille mitä kaikkia tuotteita porosta voi valmistaa. Kaapista löytyy myös poron elämään liittyvät vuodenaajat. Vuodenaikojen mukaan vaihtuvaan poron ruokavalioon voi tutustua porokaapin esimerkkien avulla.

Suomen käsityön museossa on näyttelytilojen yhteydessä PAJA eli työtila, jossa kävijät voivat omaehtoisesti kokeilla erilaisten materiaalien tekniikoiden käyttöä. Kesällä 2007 työpajassa oli mahdollista valmistaa omatoimisesti poromateriaalista pieni matkamuuisto. Ohjeet ja materiaalit olivat esillä. Moni kävijä valmisti itselleen poronkarvasta ja verasta avaimenperän matkamuuistoksi.

Tiedotus

Heti Poron jäljillä –hankkeen rahoituksen selvittyä, asiasta tiedotettiin lehdistölle ja tiedotusvälineille valtakunnallisesti. Yhdessä museon tiedotuksesta vastaavan amanuenssin kanssa tehtiin tiedotussuunnitelma, jota päivitettiin sitä mukaan kun tulevien tapahtumien päivämäärien ja sisällöt varmistuivat.

Talvella 2007 Poron jäljillä hankkeesta lähetettiin tiedotteita useita kertoja eri kohderyhmille. Kevään, kesän ja syksyn 2007 aikana

näyttelyistä, hankkeesta ja Jyväskylässä olleista oheistapahtumista tiedotettiin valtakunnallisesti.

Huhtikuun 2007 jälkeen lähetettyjen tiedotteiden mukana lähetettiin Tiina Leinon suunnittelemaa kirjanmerkki muotoista flaijeria. Poron jäljillä -näyttelyn juliste ja kutsu jatkoivat flaijerin myötä aloitettua värikästä linjaa. Leinon suunnittelemaa julistetta ja kutsua on näyttelyynkierron edetessä muiden museoiden ja näyttelytilojen mahdollista painattaa tai tulostaa omien tarpeiden mukaisesti (cd-rom kiertää mukana).

Tiedotteita lähetettiin pääasiallisesti sähköpostitse. Suomen käsityön museolla on kattava lehdistö, oppilaitos ja vaikuttajatahon tiedotuslista, jonka mukaan valitaan kullekin näyttelylle sopivat tiedotussegmentit. Poron jäljillä -näyttelyn tiedotuksessa oli käytössä mahdollisimman laaja tiedotusrinki. Keväällä ja kesällä julistejakelua tehtiin sekä paikallisesti että postin välityksellä koko valtakunnan alueelle.

Suomen käsityön museossa esillä olleista näyttelyistä (Poron jäljillä ja Sámi Duodji) kirjoitettiin Jyväskylässä ilmestyvässä Keskisuomalaisessa ja Suur-Jyväskylän lehdessä. Avajaisten jälkeen radio Keski-Suomessa oli noin kymmenen minuutin lähetys näyttelystä. Ennen näyttelyn avajaisia hankkeesta oli kirjoitettu Jyväskylän kaupungin tiedotuslehdessä, joka jaetaan joka kotiin Jyväskylän seudulla.

Museon kevään, kesän ja syksyn 2007 kausiesitteissä Poro- teema oli näkyvästi esillä. Näyttelyn ohella tapahtumista tiedotettiin erikseen. Kesän ja syksyn aikana museon www-sivujen etusivuilla oli jatkuvasti jotain poro-aiheeseen liittyvää tietoa. Syksyllä 2007 Poronkusemaretkistä tiedotettiin kouluille ja päiväkodeille (sekä sähköpostitse että kirjeitse). Porokoulusta valmistettiin oma esite, jota lähetettiin käsityöalan oppilaitoksille ja laajalle yhteistyöverkostolle ympäri maata.

21.8.2007 lähetettiin laajan sähköpostijakelun kautta tiedote: syksyn tapahtumat, alaotsikkona: Lappi ja porot ovat nyt Jyväskylässä

Yleistiedotteissa kerrottiin Poron jäljillä -näyttelystä, ja että näyttely aloittaa kiertonsa Suomen käsityön museosta Jyväskylässä, josta jatkaa syksyllä eteenpäin Lapin maakuntamuseoon tiloihin Arktikumiin. Hankkeen eri vaiheissa Paliskuntain yhdistyksen kanssa tehtiin yhteistyötä ja Poromies-lehdessä oli useita artikkeleita hankkeesta ja näyttelystä.

Poron jäljillä www-sivujen osittaisesta valmistumisesta tiedotettiin lokakuussa 2007 yhdessä muun museon uudistuneen nettiaineiston tiedotuksen yhteydessä. Kun sivut valmistuvat vuonna 2008, niistä tiedotetaan valtakunnallisesti.

Museokauppa

Kesällä 2007 museokaupassa oli myynnissä valikoima pohjoisten käsityöläisten tuotteita. Elo- ja syyskuussa museon galleriassa esillä ollut Arktiset helmet –näyttely oli myyntinäyttely. Muutamien käsityöläisten tuotteita jäi myyntiin Arktiset helmet -näyttelyn päättymisen jälkeen. Museokaupan/infon ja projektinvetäjän kautta välitettiin kesän ja syksyn 2007 aikana näyttelyssä esillä olleiden käsityöläisten yhteystietoja eteenpäin asiakkaille. Moni asiakas kyseli yhteystietoja sähköpostitse museokäyntinsä jälkeen. Yleisöä kiinnostivat niin nutukkaiden tekijät, sisnanahkojen muokkaajat, laavun valmistajat kuin korujen tekijät. Sámi Duodji ry:stä ja sen tuotemyynnistä kaivattiin

enemmän tietoa nettiin. Välitimme kesän aikana yhdistyksen molempien myymälöiden yhteystietoja useille asiakkaille. Paliskuntain yhdistyksen ja Saamelaiskäräjien esitteitä oli jaossa museon tiloissa koko kesän ajan.

Museokaupan myyntiin näyttelyn aikana oltiin tyytyväisiä. Asiakkaita kiinnostivat pohjoisten käsityöläisten tuotteet.

www-sivut

Poron jäljillä – pohjoisen käsityöläisiä www-sivuja on tehty kesän 2007 aikana ja avautuivat syksyllä 2007 ja valmistuvat vuoden 2008 aikana. Sivujen graafisesta suunnittelusta ja teknisestä toteutuksesta vastaa media-assistentti Timo Veijalainen. Sivuihin tullaan tiedottamaan valtakunnallisesti. Sivuston käsityöläisesittelyt tehdään siten että niille pystytään lisäämään tietoja käsityöläisistä myös sivuston valmistumisen jälkeen. Näyttelyn aineisto on suurelta osin siirretty näyttelyyn.

Poroon – pohjoiseen käsityöläisyyteen liittyvät Suomen käsityön museon gallerianäyttelyt kesällä 2007:

20.6.- 29.7 klo 11 Bivttastallat – Vaatetella, Maarit Magga.

Näyttelyn ideana oli esitellä Maarit Maggan saamelaisten perinteisistä materiaaleista ja malleista käsin suunnittelemissa ja valmistamissa ulkovaatteissa ja -asusteissa. Keskeistä oli kuitenkin kokeilla jotain uutta, uudistaa perinnettä ja soveltaa ”vanhoja” ja vähän uusiakin materiaaleja ja malleja. Maarit Magga sai näyttelystä positiivista palautetta mm. ”näyttely kannattaisi viedä ulkomaille” kommentin. Näyttelylle pyritään löytämään uusia näyttelypaikkoja. Vaatetusmalliston suunnitteluun ja toteutukseen Magga oli saanut rahoitusta Saamelaiskäräjiltä. Näyttelyn suunnittelua ja toteutusta varten Maarit Magga sai erikseen rahoitusta Suomen kulttuurirahastolta. Suomen käsityön museo tukee Maggan tutkimuksen ja työskentelyn etenemistä mm. antamiensa suositusten avulla. Näyttelyn jälkeiseen jatko työskentelyyn Magga on saanut lisärahoitusta. Maggalla on tarkoituksena jatkaa vaatetusaiheisen väitöskirjan tekoa.

1.8.- 9.9. Arktiset helmet, käsityö- ja muotoilutuotteita Lapista.

Arktiset helmet -kampanjan myyntinäyttely kokosi lappilaisten käsityöntaiteijien tuotteita ihailtaviksi ja ostettaviksi Suomen käsityön museon galleriaan 1.8.- 9.9 väliseksi ajaksi. Teemaltaan myyntinäyttely yhdistyi Poron jäljillä -näyttelyyn.

Arktiset helmet -kampanjan tavoitteena on tukea luovien alojen toimijoita Lapissa ja edistää uusien ja innovatiivisten lappilaisten tuotteiden saamista markkinoille. Vuonna 2007 esille nostetaan lappilaisen muotoilun helmiä. Kampanja järjestää erilaisia markkinointitempauksia ja teemaviikkoja eri puolilla Suomea lappilaisen käsityön ja muotoilun näkyvyyden ja saatavuuden parantamiseksi.

Arktiset helmet näyttelyssä oli myynnissä tuotteita seuraavilta henkilöiltä/yrityksiltä:

<http://www.oukku.fi/>

<http://www.keramiikkapajamaari.fi/>

<http://www.sagat.fi/>

<http://www.aikafeltworks.com/>

<http://www.koti.org/kotilo/>

<http://www.mie.fi/>

<http://www.tulia-design.com/>

<http://www.helilankinen.com/>

Myynnissä on myös Helvi Juujärven huovutettuja vällyjä, Pirkko Hemmin huovutettuja laukkuja ja Elle Valkeapään koruja.

Arktiset helmet –näyttely on yksi osa Lapin liiton hallinnoiman Käsité 2. – hanketta. Hankkeen vetäjänä toimii projektipäällikkö Jaana Moona.

Näytönpaikka – näyttelytila/näyteikkuna

7.8.-2.9.2007 IKIMIELI - Tie muinaisuuden maailmaan – näyttely

Tekstiilimuotoilija Saija Lehtosen luu-, sarvi- ja nahkatöitä esillä Suomen käsityön museon Näytönpaikassa 7.8.-2.9.2007

Saija Lehtonen on alkuperäiskansojen parissa toimivan Lumimuutos Osuuskunnan perustajajäseniä. Lumimuutos kerää alkuperäiskansojen perinnetietoutta ja pyrkii tukemaan niiden elämisenmahdollisuuksia niin ilmastonmuutoksen kuin tehokkuusajattelun puristuksissa. Alkuperäiskansojen taide heijastuu Saija Lehtosen tavassa lähestyä käsittelemiään aihepiirejä.

Poron jäljillä näyttelyyn liittyviä oheistapahtumia Suomen käsityön museossa:

Pe 8.6. klo 11–18 Museon syntymäpäivä - ohjelma

Poron jäljillä -näyttelyn ja dokumentointiprojektin esittelyä.

Ilmainen yleisöopastus klo 16.30

Tervetuloa Suomen käsityön museon syntymäpäiville perjantaina 8.6.!

Museon näyttelyt ovat avoinna yleisölle perjantaina 8.6. klo 11-18

Tervetuloa tutustumaan museon toimintaan ja Poron jäljillä -dokumentointiprojektin värikkäisiin vaiheisiin. Samalla voit kokeilla suopungin heittoa ja sovittaa päällesi nutukkaita, kintaita ym. pohjoisen käsityöläisten tekemiä asusteita. Osallistu samalla Poron jäljillä -näyttelyn matkailuosioon ja tuo mukanasasi poroiheinen postikortti!

klo 11-16.30 Kahvitarjoilu

klo 16.30 Ilmainen yleisöopastus uuteen Poron jäljillä -näyttelyyn

Vapaa pääsy - lämpimästi tervetuloa!

25.8. klo 11–17 Kansallispuvun syntymäpäivät

Tervetuloa tutustumaan saamenpukuun ja osallistumaan kansallispuvun juhlaan!

Kansallispuvu täytti vuonna 2007 122-vuotta. Kansallispuvun syntymäpäivää vietettiin lauantaina 25.8.2007 klo 11.00 – 17.00 Suomen käsityön museossa Jyväskylässä. Tapahtuma järjestettiin kolmatta kertaa. Museossa oli esillä Poron jäljillä -näyttely, jonka tiimoilta syntymäpäivävieraana oli saamen puku. Saamenpuku on näkyvin osa saamelaista kulttuuria, mutta pukuun ja muuhun saamelaiseen käsityöhön liittyvä symboliikka jää ulkopuoliselle tuntemattomaksi. Saamenpuvulla on pitkä historia, joka muuttuu koko ajan muodin ja kunkin käyttäjänsä persoonan mukaan. Puvun tärkeä tehtävä on ilmentää etnistä identiteettiä. Saamenpuku on juhlapuku, jonka valmistamiseen tarvitaan monenlaista osaamista. Päivän aikana saamenpukua esiteltiin sekä luennoitiin että työnäytöksin.

Ohjelma:

klo 11.00 – 17.00

Työnäytöksiä: saamenpuvun ja kansallispuvun valmistaminen

- kansallispuvuneuvontaa, myyntiä ja kansallispuvustuston esittelyä

12.00–13.30

Saamenpuvun historia ja nykypäivä sekä saamenkäsityön kulttuuriset merkitykset

Kotiteollisuusopettaja, FM Seija Ristén-Somby

14.00–15.00

Saamenpukuperinne, puvun valmistus

Saamenkäsityöläiset FM Maarit Magga ja artesaani Marjatta Magga

15.30

Kansallispuvunäytös - kansallispuvuun pukeutuneet esille

Juhlita päivää pukeutumalla kansallispuvuun, feresiin, muinaispuvuun tai saamenpuvuun!

6.9. Pirtanauhapaja – yhteistyö Jyväskylän kansalaisopiston kanssa.

Museolehtori Raija Manninen luennoi museon kokoelmiin kuuluvista pirtanauhoista, tutustumisen kohteena oli erityisesti saamenpukujen kanssa käytettävät paulat.

Käsityöperinne - teemaillat torstai-iltaisoin. Tuolloin tutustuttiin perinteisiin käsityötekniikoihin museon kokoelma

ja arkistoaineiston avulla. Historiaosuuden jälkeen on päästiin kokeilemaan perinnetekniikoita Jyväskylän kansalaisopistossa lauantaisin.

Ilmoittautuminen pajoihin: www.jyvala.fi

- To 6.9. klo 17–18 Pirtanauha + la 15.9. työpaja Jyväskylässä

11.9. klo 16-19 VIRIÖ

– Käsityö kulttuurien ja sukupolvien välisenä siltana. Teemana: Käsitöitä saameksi. – VIRIÖ on kulttuurinen tila, jossa jyväskyläläiset voivat tutustua eri kulttuuritaustan omaaviin ihmisiin toimimalla yhdessä. Yhteistyö JKL:n yliopiston OKL:n, Jyväskylän kaupungin maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Kaudella 2007-2008 museon tiloissa pidetään kuusi teemailtaa. Keskiviikkona 11.9. Päivi Katainen alusti teemasta saamelaisuus keskuudessamme. Utsjoen Tenojokivarrelta kotoisin oleva Katainen kertoi millaisissa eri tilanteissa saamelaisuus ilmenee ns. citysaamelaisten elämässä. Illan aikana tutustuttiin museolehtori Raija Mannisen opastuksella Poron jäljillä –näyttelyyn.

13.–14.9.2007 Porokoulu Jyväskylässä

Porokoulu suunnattiin taiteen perusopetuksen opettajille, käsityö- ja taideteollisuusalan toimijoille sekä opiskelijoille. Kurssin opettajina toimivat Matleena Fofanoff Sevettijärveltä, Irene Kangasniemi Rovaniemeltä ja Tuula-Maija Magga-Hetta Vuotsosta.

Syyskuussa Näyttelyn ollessa avoinna viimeistä viikonloppuaan, eri puolilta Suomea kokoontui kolmekymmentä innokasta uuden oppijaa Suomen käsityön museon järjestämään Porokouluun.

Käsityökoulujen opettajille porotietoutta

Kymmenillä paikkakunnilla eri puolilla Suomea toimii Käsi - ja taideteollisuusyhdistysten ylläpitämiä käsityökouluja lapsille, nuorille ja aikuisille. Käsityökouluissa opetetaan käsityötä visuaalisen taiteen perusopetuksen yhtenä suuntautumisvaihtoehtona. Monet koulujen oppilaat ovat käsityökouluissa saadun innostuksen kautta löytäneet tien omaan ammattiinsa mm. käsityöläisinä ja suunnittelijoina. Käsityökoulujen opettajat ovat käsityömateriaalien -ja tekniikoiden moniosaajia. Koulujen opettajat kartuttavat jatkuvasti tietämystään itselleen uusista materiaaleista ja tekniikoista. Suomen käsityön museo, Poron jäljillä –hanke ja Jyväskylän Taitokeskus antoivat porokoulun avulla mahdollisuuden tähän uuden oppimiseen. Ammattilaisia kerääntyikin opintojen pariin Helsingistä Kajaaniin väliseltä alueelta.

Porokoulun lukujärjestys

Kolmenkymmenen hengen innokas opiskelijajoukko tuli porokouluuamuna käsityön museolle monin odotuksin. Osalle porosta saatavat materiaalit sekä niiden valmistuksessa käytetyt tekniikat olivat aivan uutta. Poroon, poronhoitoon ja poroon käsityömateriaalina tutustuminen lähti reippaasti liikkeelle Poron jäljillä – näyttelyn avulla. Poronhoitokulttuuria ja käsityön liittymistä siihen tarkasteltiin monesta eri näkökulmasta. Museolehtori Raija Mannisen ja hankevetäjä Seija Hahlin ohella opastajina ja varsinaisina asiantuntijoina olivat Porokoulun opettajat Tuula-Maija Magga-Hetta Vuotsosta ja Matleena Fofonoff Sevettijärveltä molemmat porotalojen emäntiä sekä Irene ja Ari Kangasniemi Rovaniemeltä poronsarvitöiden taitajina. Näyttelyyn tutustuttiin keskustellen ja oppilaiden ja opettajien välinen yhteistyö lähti hyvin liikkeelle. Oppilaat kyselivät aktiivisesti, sillä itselle vieraasta asiasta, poronhoidosta haluttiin saada tietoa. Opastuksen jälkeen ennen varsinaisiin porokäsitöiden pariin siirtymistä Tuula-Maija Magga-Hetta luennoi museolla aiheenaan, Poro halki elämän. Vähintään tässä vaiheessa oppilaille avautui se että porohoitokulttuuriin kasvetaan vähitellen pienestä pitäen. Luontoa kunnioittava elinkeino ja elämäntapa sisältää laajimmillaan kaikkea mahdollista poron ettoamisesta käsitöiden tekemiseen ja runojen ja joikujen kirjoittamiseen.

Varsinaisia porokäsitöitä tekemään päästiin Taitokeskuksen tiloissa Tourulassa. Oppilaat jaettiin kymmenen hengen ryhmiin. Pienen johdannon jälkeen oppilaat pääsivät kokeilemaan itse sarven, sisnan, taljan ja helmitöiden tekemistä. Jokaisessa ryhmässä tekemisen into oli kouriintuntuva.

Sarvimateriaalin ekologisuus

Ari ja Irene Kangasniemi kertoivat sarvimateriaalin ekologisuudesta. Sarvityöntekijän täytyy tuntea läpikotaisin tämä joka vuosi uusiutuva luonnonvara. Porokoululaiset oppivatkin että hirvaan ja vaatimen sarvet sekä erilaiset sarven osat sopivat erilaisiin tuotteisiin. Teknisiin laitteisiin ei pelätty tarttua ja erilaisia sahoja ja hiontalaitteita käytettiin materiaalin työstämiseen. Kuvioiden kaivertamista sarveen oppilaat kokeilivat pikkuporilla ja kaivertimilla eli stikkeleillä. Sarvesta valmistui niin mobileja, koruja kuin äimäkotia. Innostus poronsarveen sai yhden oppilaista ostamaan työstämiseen tarvittavia hiomakoneita heti Porokoulun jälkeisenä päivänä. Monet Porokoulun oppilaat hankkivat Ireneltä ja Arilta sarvimateriaalia, sillä moni aikoi omissa käsityökouluissaan opettaa sarven saloja oppilailleen.

Sata kertaa saamenpussi

Sormikota eli sisnainen sormustin oli Tuula-Maijan työpajassa jokaisen oppilaan ensimmäinen tehtävä. Tässä ensimmäisessä työssä oppilaat saivat oppia sen miksi suonilanka on parasta sisnanahan ompelussa. Sekä aito poron jätteistä valmistettu että synteettinen teollisesti valmistettu suonilanka on sopivan liukumatonta ja takaa hyvän pidon. Tuula-Maija antoi valmiit kaavat sisnapussin valmistukseen. Oikea ote ja oikeat pistot takasivat kauniin valmiiseen työhön kauniin ulkonäön. Moni oppilas oli epäuskoinen siitä, että oma pussi valmistuisi käsin ommellen reilun kolmen tunnin aikana. Oppilailla oli koulun jälkeen esiteltävänä komea rivistö yksilöllisiä säilytyspusseja.

Lasihelmet kalannikamien työn jatkajina

Matleena Fofonoff kertoi kunkin ryhmän aloittaessa työskentelynsä, kuinka oli jo pienenä kuullut kolttatarinaa kaloista löytyvistä helmistä. Hän oli koko ikänsä tehnyt kolttaperinteeseen kuuluvia lasihelmikirjailuja niin lakkeihin, pusseihin kuin vöihinkin. Vähitellen kiinnostus kalasta löytyviin helmiin kasvoi ja Fofonoff yritti löytää helmeä silmistä ja eri puolilta kalaa. Erään kerran kalan selkänikamat irtosivat helminauhana toisistaan ja jokaisen helmen keskeltä löytyi sopivan pieni reikäkin. Löydön tehtyään Matleena Fofonoff on toteuttanut selkänikamien avulla samoja kolttaperinteen kuvioita kuin lasihelmienkin avulla. Porokoululaiset tekivät jokainen itselleen lasihelmistä helmikuviokoristeiden oikein ompelein. Matleena näytti myös kuinka jokainen voi löytää itselleen käyttöön kalanhelmet kun vain kärsivällisyyttä riittää.

Porokoulutodistus – passi käsitöihin

Jokainen oppilas sai kurssin päätteeksi virallisen Porokoulutodistuksen, jolla voi todistaa saaneensa porokäsityöhön liittyvää tietoutta. Todistusten jakotilaisuudessa oppilaat kertoivat omia vaikutelmiaan porokoulun annista. Oppilaat ihmettelivät kuinka paljon uutta asiaa kahden päivän aikana olikaan ehtinyt oppia. Opettajien vankka ammattitaito ja tietämys tartutti oppilaisiin sellaisen innon tehdä ja oppia uutta. Eräs oppilaista oli päättänyt jo etukäteen että opiskelee porokoulussa pelkästään sarvipajassa. Koulun loputtua

hän kertoi, että käydessään kurkistamassa muittenkin opettajien materiaaleja ja tekniikoita, hän ei voinut olla menemättä opettelemaan sisnan ompelua ja helmitöiden tekemistä. Kiitos porokoulusta, sekä opettajille että oppilaille.

La 15.9. klo 11–12 Yleisöluento: Poro - halki elämän

Porotalon emäntä, taiteilija Tuula-Maija Magga-Hetta. Yhteistyö Jyväskylän seudun työväenopiston kanssa.

La 15.9. klo 12–15 Porotutka.

Aikuisten ja lasten yhteinen työpaja.

Ilmoittautuminen puh. (014) 624 945 tai [craftmuseum.info\(at\)jkl.fi](mailto:craftmuseum.info(at)jkl.fi). Työpajamaksu 8 €/henkilö.

Yleisöopastuksia näyttelyyn:

Kesällä heinä- ja elokuussa järjestettiin näyttelykävijöille mahdollisuus opastettuun ja ohjattuun tutustumisretkeen näyttelyyn. Kyseisille retkille ei välttämättä vaadittu etukäteisilmoittautumista. Jostain syystä kävijät eivät löytäneet kyseisiä tilaisuuksia. Tuuli Joutsela oli jokaista retkeä varten suunnitellut erilaisen matkamuiston, jonka kävijä valmisti ja vei mukanaan. Retkiä olisi järjestetty kesän aikana yhteensä kuusi. Muutama retki jätettiin tekemättä kun ilmoittautuneita ei ollut. Osa retkistä oli kaksikielisiä.

Syksyllä päiväkotij- ja koululaisryhmille annettiin mahdollisuus tulla tiettyinä aikoina tulla opastetusti tutustumaan Poron jäljillä-näyttelyyn. Museolehtori Raija Manninen suunnitteli käytännönläheiset moniaistilliset näyttelyyn tutustumiset eri ikäisille.

Tiedotteita erilaisista opastuksista:

Poronkusema-retket kaikenikäisille perjantaisin 13.7.–10.8. ja la 15.9. klo 12–15 Poronkusema on kolmen tunnin retki, yhteiselle ihmetelylle tilaa antava hetki. Vaellellen aistit avoinna, tutkimme poron jälkiä tunturissa ja verstaissa. Teemme oman matkamuiston poromateriaalista. Retkelle ovat alle 10-vuotiaat lapset tervetulleita aikuisen seurassa. Osallistumismaksu 8 euroa/henkilö, perhemaksu (2-4 hlöä) yhteensä 15 euroa. Ilmoittautumalla etukäteen varmistat paikkasi: puh. (014) 624 945, tai craftmuseum.info@jkl.fi

Opastuksia päiväkotij- ja koululaisryhmille:

(tiedotteet lähetetty seutukunnan kouluille ja päiväkodeille)

Tiedotteessa päiväkodeille:

Järjestämme eskareille Porotusretkiä.

Näyttelykäynnin aikana selviää miten poro äänтелеe ja mitä se syö ja missä liikkuu ja miten ihminen sitä hoitaa. Ja mitä kaikkea poro ihmiselle antaa. Tältä 'Lapinmatkalta' jokainen lapsi saa mukaansa poromateriaalista itse tekemänsä matkamuiston.

POROTUSretket järjestetään viikoilla 35-37 pääsääntöisesti ti-pe klo 9-14. Museokäynti kestää 1 tuntia, hinta on 10 euroa/ryhmä.

Ryhmän koko max 25 oppilasta.

Paikkoja jäljellä rajoitetusti.

Tiedotteessa kouluille:

Järjestämme koululaisille Poronkusema -retkiä.

Näyttelykäynnin aikana selviää miten poronhoito tahdittaa Pohjois-Suomen koululaisten elämää, mitä poro syö ja missä se vaeltaa ja mihin kaikkeen poroa materiaalina käytetään. Poronhoidossa teknologian kehittyminen näkyy vaikka poro pysyy samana. Lappi ja matkamuistot liittyvät yhteen. Tähtäkin Lapinmatkalta jokainen koululainen saa mukaansa poron nahkasta tai taljasta tehdyn itse tekemänsä kaulakorun tai avaimenperän.

PORONKUSEMA –retket järjestetään viikoilla 35-37 pääsääntöisesti ti-pe klo 9-14. Museokäynti kestää 2 tuntia, hinta on 15 euroa/ryhmä. Ryhmän koko max 25 oppilasta. Paikkoja jäljellä rajoitetusti.

Tapahtumat ja kävijämäärät – kesä ja syksy 2007

- 6.6. Poron jäljillä –pohjoisen käsityöläisiä ja Sámi Duodji 30 vuotta näyttelyiden –avajaiset, 195 henkilöä
- 8.6. Museon syntymäpäivät, 146 henkilöä
- 8.6. Opastus Poron jäljillä-näyttelyyn, 12 henkilöä
- 8.6. Suopunginheittoa kävelykadulla museon edessä, 40 henkilöä
- 20.6. Bivttastallat – Vaatetella. Maarit Magga -näyttelyn avajaiset ja Äimällä sisnasta –työnäytös, 30 henkilöä.
- 13.7. – 10.8. perjantaisin opastetut Poron Kusema –retket (sis. työpaja), yhteensä 12 henkilöä
- 25.8. Kansallispuvun syntymäpäivät teemana saamenpuku, 500 henkilöä
- 6.9. Pirtanauhatyöpaja, 10 henkilöä
- 11.9. Viriö, 20 henkilöä
- 14.-15.9. Porokoulu, 30 henkilöä
- 15.9. Poro halki elämän – luento, 30 henkilöä
- 15.9. Porotutka – työpaja, 11 henkilöä

Porotusretket eskareille, sisältäen opastuksen ja työpajan
5 päiväkotiryhmää, 71 kävijää
Poronkusemaretket koululaisille, sisältäen opastuksen ja työpajan
5 koululaisryhmää, 121 kävijää

Poron jäljillä -näyttelyssä ja Sámi Duodji -näyttelyssä yhteensä 7880 kävijää.

Poron jäljillä -näyttely lähti kiertämään:

Lapin maakuntamuseo, Arktikum 19.10.2007–13.1.2008

Poron jäljillä –näyttely matkasi Jyväskylältä Rovaniemelle Lapin maakuntamuseon tiloihin Arktikumiin. Näyttelyn uudelleen rakentamisessa oli suuri työ ja näyttelyä täytyi osin muokata. Erityisen ongelmallinen oli laavun korkeus. Onneksi Lapin maakuntamuseolta löytyi laavu, joka mahtui sopivasti museon tiloihin ja näin kävijät pääsivät istuskelemaan nuotion äärelle kuuntelemaan pohjoisia ääniä ja Siiri Magga Mieltusen porotarinaa.

Arktikumin tiloissa oli näyttelyn alussa suopunginheittopaikka, joka oli hyvin suosittu. Kun jouluseason alkoi ja tiloissa vieraili suuria ryhmiä, purettiin tilaa vievä heittopaikka pois. Suopunginheitto olisi ollut suurten ryhmien aikana jo turvallisuusriski.

Arktikumin tiloissa Lapin käsi- ja taideteollisuusyhdistyksen Käsityökoulu Peukku järjesti Poron jäljillä - näyttelyyn 13.-16.11.2007 välisenä aikana työpajan sisältäen opastuksia lapsiryhmille. Työpajoja veti käsityökoulunopettaja Pirjo Karhu. Pajoissa tutustuttiin poronnanhan ja poromateriaalin monipuoliseen käyttöön. 157 pajaan osallistunutta valmisti itselleen kännykkäkorun. Opastettu työpajakokonaisuus kesti 2 tuntia. Lapin Sanataiteen läänintaiteilija Tuula Väisänen veti sanataidetyöpajoja 1.–3.-luokkalaisille 6.11. – 8.11.2007 Arktikumissa. Sanataidepajan työn tuloksena syntyi todella mahtavia porosatuja ja tarinoita, joissa fakta ja fiktio yhdistyivät toisiinsa.

Arktikumin tiloissa järjestettiin 26.10.2007 Saamen tokka – seminaari Poro tulee kaupunkiin tapahtuman yhteydessä. Seminaariin osallistujilla oli mahdollisuus tutustua Poron jäljillä – näyttelyyn. Seminaarin yhteydessä oli Sisnaa poronnanhkaa –hankkeen järjestämä näyttely sisnatuotteista.

Poronäyttelyn ollessa esillä Arktikumissa 19.10.2007-13.1.2008 siellä oli kävijöitä 23 910 hlöä. Opastuksista vastaavan henkilökunnan yksi kommentti näyttelystä oli: ”Näyttelyä keuhuttiin kovasti. Vierailijat tykkäsivät, kun oli paljon ”puuhasteltavaa” .”

Poron jäljillä –näyttely siirtyi Rovaniemeltä Tornionlaakson maakuntamuseoon, jossa näyttely on esillä 21.1.2008–27.4.2008.

Porovuoden tapahtumien päätös Suomen käsityön museon tiloissa Jyväskylässä

Vuoden 2007 osalta Suomen käsityön museo heitti jäähyväiset porolle 13.12. vietetyn Joululahjavalvojai-

sillan yhteydessä. Museolehtori Raija Mannisen kanssa Joululahjavalvojisillassa ohjaajina toimivat artesaani, pajunpunoja Sirpa Saarenpää ja paperiartesaani Hannele Hakanen. Illan tiedotteessa kerrottiin, kuinka: ”Museon tontut olivat vuoden aikana metsästäneet materiaaleja: poronsarven palasia Lapin perukoilta, pajuja keskisuomalaisista pusikoista ja tekokristalleja kuumista maista, rautalankaa Kuusakoskelta, säilykepurkkeja takapihan roskiksista, cd-levyjä kirpputorilta, nappeja mummon ompelukorista ja palapelin palasia pikkusiskon lelulaatikosta... Näistä materiaaleista tehdään roikkuja, liikkuja ja härveleitä kaamosajan iloksi”. Edellä mainittujen materiaalien lisäksi Poron jäljillä –näyttelyssä rekvisiittana ollutta jäkälää – poron ruokaa, uusiokäytettiin mm. kranssien materiaalina.

PORON JÄLJILLÄ – HANKE/PROJEKTI KENTTÄTYÖMATKAT

Kertomuksia kenttätyömatkoilta vuosina 2005-2007

Seuraavassa osiossa olen kirjoittanut lyhyet päiväkirjanomaiset luonnehdinnat kaikkien matkojen tapahtumista. Kunkin käsityöläisen luona oltiin kahdesta tunnista jopa kymmeneen tuntiin asti. Osa haastatteluista on jo yksityiskohtaisesti litteroitu, eli kirjoitettu puhtaaksi nyt helmikuussa 2008 ja osa tullaan kirjoittamaan puhtaaksi kuluvan vuoden aikana.

Kenttätyömatka 1

Vuosi 2005, viikot 37 ja 38, 13.9.-22.9.2005

Ensimmäinen kenttätyömatka tehtiin syyskuussa 2005 viikoilla 37 ja 38. Matka kesti yhteensä kymmenen päivää. Matkan aikana museoamnuenssi Seija Hahl vieraili kahden Jyväskylän ammattiopiston valokuvausalan opiskelijan Henna Turpeisen ja Jenni Ahvenaisen kanssa seuraavien käsityöläisten luona:

Jouko Eskelinen – Kemin nahkatarvike Oy, Keminmaa

Elvi Saravuoma – Velhonkontti Ky, Ranua

Ari ja Irene Kangasniemi, Rovaniemen maalaiskunta

Veikko Piipponen, Rovaniemi

Pirkko Hemmi, Omatie ay, Rovaniemen maalaiskunta

Kauko ja Tuomas Raatiniemi, Wood Jewel design yritys ja työntekijät, Kolari

Alli Ohenoja, Torassiepin lomapallas, Muonio

Unto ja Helena Ylitolva, Pot Nova ky, Posio

Birgitta Sassi, Lapin käsi- ja taideteollisuusyhdistyksen toiminnanjohtaja

Matkan aikana tavattiin edellä mainittujen käsityöläisten lisäksi käsityöläisiä työnsä ääressä muun muassa Rovaniemen keskustan käsityöliikkeissä ja Joulupukin pajakylässä Napapiirillä toimineissa käsityöryityksissä.

Kauniina syyskuisena aamuna matka alkoi, kun tutustuimme Kemin Nahkatarvike Oy:n toimintaan Keminmaalla. 1950-luvulla perustettu yritys on nykyään keskittynyt lähinnä porontaljojen, nahkanauhojen, rumpunahkojen ja poronvuotannahkojen tuotantoon. Yrityksen toiminnan vaiheista kertoi Jouko Eskelinen. Vuosikymmeniä aikana yrityksen toiminnassa on ollut mukana erilaisia toimintoja matkamuuistotuotteiden valmistuksesta sikalan pitoon. Eskelinen pitää yrityksen nykyistä toimintaa sopivan laajana ja toisaalta rajattuna henkilökunnan määrään suhteutettuna. Eskelisen mukaan viime vuosina heille toimitettujen porontaljojen laatu on entistä parempi, sillä porojen rokottaminen kummupearmoilta kuuluu useimmilla paliskunnilla rutiinitoimiin. Kemin nahkatarvike on tehnyt yhteistyötä useiden oppilaitosten kanssa pitämällä mm. nahanparkituskursseja. Sisnaa Poronahkaa – hankkeeseen liittyen Jouko Eskelinen on ollut mukana kehittämässä kurssiopettajien kanssa koneellisia sisnanahan muokauslaitteita Saamelaisalueen koulutuskeskuksen Toivonniemen yksikköön (vuosina 2006-2007).

Keminmaalta jatkoimme Ranualla tapaamaan Velhonkontti Ky:n yrittäjä -käsityöläistä Elvi Saravuomaa. Saravuoman moninaiset elämänvaiheet liittyivät poroon käsityön materiaalina 1990-luvulla, jolloin Velhonkontti markkinointiyritys perustettiin. 1990-luvun puolivälissä Saravuoman yritys markkinoi tuotteitaan muotinäytöksissä muun muassa Unkarissa Budapestissä. Saravuoma kehitti yhdessä Rovaniemeläisen tekstiilisuunnittelijan kanssa porontaljan ja poromokan innovatiivista yhdistämistä esimerkiksi hameissa, liiveissä ja päähineissä. Metsästäjille kehitettiin porontaljasta moneksi muuntuvia reppuja ja asepusseja. Saravuoman siirtyminen eläkkeelle 2000-luvun puolella lopetti uusien innovaatioiden markkinoinnin. Uusia ideoita varmaan pulpahtelee mieleen koko ajan.

Ranualta matka jatkui Rovaniemen suuntaan. Saarenkylässä toimivat Irene ja Ari Kangasniemi kertoivat kuinka he yhdistävät poronsarvitöiden valmistuksen ja matkailuryhmien vierailun toisiinsa. Lappilainen koti ruokatarjoiluineen ja luutöiden tekeminen kiinnostaa monia ulkomaalaisia ryhmiä. Ari Kangasniemi kaivertaa sarvitöitä jälleenmyyjille, joita on eri puolilla Pohjois-Suomea. Vierailun yhteydessä tapasimme myös Ari ja Irene Kangasniemen oppi-isän Veikko Piipposen. Taidot sarven käsittelyyn Piipponen oli saanut Lauri tuotteen perustajalta Johannes Laurilta.

Rovaniemen keskustassa sijaitsevassa Taigakorun myymälässä kultaseppä Juha Janger kertoi yrityksen vaiheista. Työpajassa tutustuimme myös kultaseppä Olli Sälevään. Jangerin kanssa keskustelimme yrittäjyyden ja käsityöläisyyden suhteesta toisiinsa. Janger oli 2000-luvun alussa mukana Birgitta Sassin ja Minna Kurttilan kanssa tekemässä selvityksiä Lapin käsityöyrittäjyyden tilanteesta. Janger kertoi Taigakorun tekevän tiivistä yhteistyötä eri alojen yritysten kanssa. Incentive -matkailuun eli niin sanottuun palkkiomatkailuun liittyviä korutaloksia tulee yritykselle koko ajan.

Omatie Ay:n käsityöläinen Pirkko Hemmi tekee suomenlampaan villasta huovuttamalla valmistettuja tuotteita ja Fleeceasusteita – kankaasta. Osa-aikaisena lastentarhaopettajana ja osa-aikaisena käsityöläisenä työskentelevä Hemmi kouluttautui lapsuuden haaveammattiin aikuisiällä. Moniin materiaaleihin ja tekniikoihin tutustunut Hemmi löysi huovuttamisesta itselleen omimman tekniikan. Yhdistämällä koneompelun ja huovan hän tekee jokaisesta tuotteesta yksilöllisen.

Lauantaina oli sopiva tilaisuus tutustua Lapin käsi- ja taideteollisuusyhdistyksen toimitiloihin. Käsi- ja taideteollisuusyhdistyksen tiloja kuvattiin ja toiminnanjohtaja Birgitta Sassin kanssa keskusteltiin yhdistyksen toiminnoissa tapahtuneista muutoksista viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Tutustuimme myös Käsityökoulu Peukun tiloihin. Joulupukin pajakylään ja siellä oleviin moniin matkamuisto- ja käsityömyymälöihin tutustuimme sunnuntaina. Rovaniemeltä jatkoimme Kolarin kautta pohjoisen suuntaan.

Kolarissa Wood Jewellin toimintoihin saimme perehtyä Kauko ja Tuomas Raatiniemen opastuksella. Kauko Raatiniemi kertoi, kuinka vajaan kahdenkymmenen vuoden aikana yhden miehen yrityksestä on kasvanut yli 25 ihmistä työllistävä puualan yritys. Pääasiallisesti visakoivua materiaalinaan hyödyntävän Wood Jewellin tuotteita myydään eri puolilla Suomea ja niitä viedään myös ulkomaille.

Kolarista jatkoimme Muonioon, jossa Alli Ohenoja kertoi matkailu- ja porotilansa Torassiepin Lomapallaksen vaiheista. Ohenojan oma käsityötuotanto on ollut monipuolinen ja laaja. Moni yritysjohtajakin on opetellut pirtanauhankudontaa Ohenojan ohjaamana. Leirikoululaiset eri puolilta Suomea ovat Lapinkartanon pihapiirissä kuulleet poronhoitovuoden perusteet. Ohenojan tilalla matkailijoille kehiteltävien toimintojen yhtenä punaisena lankana on käsintekeminen.

Muoniosta atkoimme Posion Tolvan kylälle Unto Ylitolvan Pot Novan keramiikkapajalle. Pot Nova Ky ja poro liittyivät toisiinsa Ylitolvan suunnitteleminen porofiguurien myötä. Keraamisiin poroihin idea oli syntynyt lukuisten pohjoisten matkojen myötä. Matkamuistomyymälöistä löytyi kyllä näköisporoja, jotka on valmistettu Aasiassa. Kotimaisia poroja oli vähemmän ja niinpä Ylitolva kehitti oman keraamisen poron.

Vuosi 2006

Vuonna 2006 tehtiin kaksi kenttätyömatkaa, joiden rahoitukseen Suomen käsityön museo käytti Opetusministeriön harkinnanvaraista valtionavustusta.

Kenttätyömatka 2

Vuosi 2006, viikko 23, 5.6.-11.6.2006

Ensimmäinen dokumentointijakso oli viikolla 23. Dokumentointimatalla olivat museoamanuessi Seija Hahl ja valokuvaaja Ville Kartimo. Matkan aikana vierailtiin seuraavien käsityöläisten luona:

Pirkko-Liisa Lumiaho ja Jouko Hiltunen, Lauri- tuotteet, Rovaniemi

Inger-Anni ja Anne Palojärvi, Enontekiö, Kultima

Maarit Magga, Enontekiö, Palojoensuu

Tuula-Maija Magga-Hetta, Sodankylä, Vuotso

Arja Kustula, Sompion lahja- ja koru, Sodankylä, Vuotso

Kaija Paltto, Ivalo, Lemmenjoki

Kikka Laakso, Ivalo, Lemmenjoki

Matkalle lähtivät museoamanuessi Seija Hahl ja valokuvaaja Ville Kartimo. Matkalle pohjoisen suuntaan lähdettiin Rovaniemen kautta. Rovaniemellä vierailimme Lauri tuotteen toimitiloissa, jossa paikalla olivat Pirkko-Liisa Lumiaho ja Jouko Hiltunen. Johannes Laurin 1920-luvulla perustaman yrityksen pääasiallinen tuotanto on perustunut poronsarven ja luun käsin kaivertamiseen. Yrityksen nykyinen toimitusjohtaja Pirkko-Liisa Lumiaho kertoo, että turistit pitävät Pohjolankadun pihapiiriä harvinaisena miljööna Rovaniemellä. Yrityksen oman tuotannon suosituimpia tuotteita 2000-luvulla ovat olleet Talisman – sarjan riipukset, rannekorut ja korvakorut.

Porosta saataviin koviin materiaaleihin tutustumisen jälkeen matkattiin Enontekiön Kuttaseen Kultiman kylälle. Tiistaina Inger-Anni ja Anne Palojärvi kertoivat kotonaan perinteisestä poronhoidosta. Esimerkkien avulla meille kerrottiin porontaljasta ja sisnanahasta käsityötuotteiden, kuten nutukkaiden, peskien, pöykkyrien, pussien, säkkien ja komsioiden valmistusmateriaalina. Palojärvien kanssa keskusteltiin myös muun muassa Enontekiön alueen saamenpuvun erityispiirteistä, puvun säilytyksestä eri käyttökertojen välillä ja huollosta ennen käyttämistä. Lyhyellä vierailulla saimme suuren määrän poronhoitoon, poromateriaaliin ja pukukulttuuriin liittyvää tietoutta.

Ennakkosuunnitelmista poiketen keskiviikkona olimme Maarit Maggan mukana Enontekiön Palojoensuussa perinteisen sisnanahan parkituksessa ja näskäyksessä. Koko Magga – Mäkitalon perhe oli mukana muokkaamassa sisna- ja koipinahkoja. Taito välittyy sukupolvelta toisille, kun perheen nuorin Salmmo -poika, tytär Maren Ellen ja vanhin poika Johan-Tuommo olivat töissä mukana. Näimme myös lukuisan määrän niin arki- kuin juhlanutukkaita ja sovimme jo tuolloin kesällä 2006 että palaamme myöhemmin dokumentoimaan nutukkaiden tekemistä. Yhdeksi taitajaksi totesimme Maarit Maggan sisaren Marjatta Maggan.

Länsi-Lapista siirryimme Vuotson kautta Inariin. Vuotsossa Tuula-Maija Magga-Hetta esitteli koti- ja työskentely-ympäristöään. Porotilan emäntä, opettaja, käsityöläinen ja taidekäsityöläinen – ja monet muut luonnehdinnat kertovat vain osan Tuula-Maija Magga-Hettan taidoista ja kiinnostuksenkohteista. Keskusteluissa Magga-Hettan pohdimme tulevaan Poron jäljillä -näyttelyyn tulevia teema-alueita. Tuula-Maija Magga-Hettan kanssa sovimme, että paluumatkalla Inarista kävisimme kuvaamassa hänen pihassaan muutamai sisnasta valmistettuja taideteoksia.

Vuotsosta jatkoimme matkaa Lemmenjoelle, jossa parin päivän aikana tutustuimme siihen luonnonympäristöön, mikä innoittaa huopataiteilija Kaija Palttoa omaan tuotantoonsa. Palton ateljeen ikkunat avautuvat Lemmenjoen suuntaan. Näyttely - ja ateljeetilassa huopa-alan asiantuntijat ja lapinmatkaajat eri puolilta maailmaa ovat kuulleet Kaija Palton tarinan pohjoisen luonnon värien siirtymisestä hänen kättensä kautta huovutettuihin seinätekstiileihin, vaatteisiin ja asusteisiin. Vieraiden ohella kansainvälistä on myös Palton perheen toiminta, sillä perheen nuoret osallistuvat osallistuvat aktiivisesti alkuperäiskansojen tapahtumiin eri puolilla maailmaa.

Kenttätyömatkan päätteeksi vierailimme myös Lemmenjoella asuvan Kikka Laakson luona. Kikka Laakso valmistaa taidokkaita töitä poronsarvesta ja luusta. Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa artesaanin taidot hankkinut Laakso taitaa sekä pehmeät, että kovat materiaalit. Kovien materiaalien työstäminen tuntui alusta saakka omimalta. Laakson vahvuus on erityisesti poronsarvienväisten työstäminen koruiksi. Monien hiontakertojen avulla saatu kiilto ja kaiverrusjälki ovat ne, mistä Kikka Laakson tuotteet tunnetaan. Laakso oli omalta osaltaan edistämässä Pohjois- ja Itälapin kyläkuntien kehittämistä toimiessaan Luoma –Luonnontuotteet ja kylämatkailu –hankkeen projektisihteerinä. Laakso itse pitää erilaisten töiden vuorottelusta, välillä on mukava olla käsityöläinen ja välillä kuukausipalkkainen virkamies.

Kenttätyömatkan jälkeen aineistoa kartoitettiin ja luotiin yhteyksiä vuoden päästä toteutettavaan Poron jäljillä -näyttelyyn. Kesästä 2006 lähtien suunniteltiin tulevan syksyn kenttätyömatkaa, jolloin tarkoitus oli dokumentoida erityisesti karvatöiden valmistusta. Saamenpuvun saloja haluttiin myös raottaa. Vuoden 2006 toisen kenttätyömatkan valmistelun aikana pidettiin tiiviisti yhteyttä Sámi Duodjin asiantuntijoihin, erityisesti Aune Mustaan. Yhtenä toiveena oli päästä matkan aikana tutustumaan poroerotukseen – yhteen porokäsityömateriaalin alkulähteistä.

Lokakuisen kenttätyömatkan kohteet varmistuivat aivan viimeisten viikkojen aikana. Kolttakulttuurin käsityötaituruuteen meitä museon edustajia oli tarkoitus perehdyttää Domna Tyyne Fofonoff ja Matleena Fofonoff. Matkaa edeltävällä viikolla saimme viestin Domnan kuolemasta, joten tämän ikävän uutisen myötä suunnitelmiin tuli muutos.

Kenttätyömatka 3

Vuosi 2006, viikko 43, 23.-29.10.2006

Lokakuussa käsityöläisten luona vierailivat museolehtori Raija Manninen, museoamanuenssi Seija Hahl ja valokuvaaja Timo Veijalainen, joka teki media-assistenttiopintoihin liittyvää työharjoittelua Suomen käsityön museossa. Lokakuussa vierailtiin seuraavien käsityöläisten luona:

Maarit ja Marjatta Magga, Enontekiö

Inka Maras, Enontekiö

Hilkka Sara, Magreta Sara, Oula Sara, Lisma

Ella Sarre, Nellim

Ensi Aikio, Inari

Milla Pahajoki ja Ari Järvenpää Ainut Ky, Inari

Matleena ja Sergei Fofonoff, Sevettijärvi

Tuula-Maija Magga-Hetta, Vuotso

Matkaan lähdettiin Suomen käsityön museon ja Jyväskylän taidemuseon yhteisellä pakettiautolla. Suuntasimme ensin Muonioon, jossa yövyimme ja otimme mukaan paikkakunnalta kotoisin olevan kuvaaja Veijalaisen.

Ensimmäisessä vierailukohteessa Enontekiön Nunnasessa olimme kaksi päivää. Saamenpuku ja sen valmistaminen oli ensimmäisen päivän yleisteema. Tuolloin sisarukset Marjatta ja Maarit Magga kertoivat meille Enontekiön – Kautokeinon alueen puvun valmistuksesta, puvun vaiheista eri vuosikymmeninä ja erilaisista muotivirtauksista. Näimme myös puvun eri osien valmistusta. Näimme Maarit Maggan suunnittelevan ja aloittavan valmistamaan lapintakkia tuolloin kaksivuotiaalle Salmmo- pojalle. Poron jäljillä – kiertonäyttelyssä on esillä kuvia kyseisen puvun valmistusvaiheista ja studiokuva onnellisesta Salmmo-pojasta puku päällään.

Maanantai iltana vierailimme Marjatta Maggan naapurissa asuvan Inga Maraksen luona. Näimme hänen valmistavan nutukkaiden pauloja. Maras näytti meille myös suonilangan valmistusta, monelta käsityöläiseltä unohtunutta taitoa. Toisena päivänä Marjatta Maggan luona paneuduimme saamenpuvun jälkeen nutukkaiden valmistukseen. Vaihe vaiheelta etenevä valmistus dokumentoitiin päivän aikana. Ulkona otettiin myös potretti eri tarkoituksiin valmistetuista nutukkaista. Kävimme lävitse päivän aikana myös juhla- ja arkinutukkaiden eroja sekä nutukkaiden alueellisia eroja. Monia suunnitelmia jäi itämään tulevaa näyttelyä varten.

Kolmannen päivän aamuna lunta oli satanut yöpymispaikassamme Nunnasessa. Ilman lumilapiota oli työlästä saada auto liikkeelle vaikka alla olivatkin talvirenkaat. Linnuntietä Nunnasesta Lismaan on lyhyt matka, mutta tie vain puuttui. Kiersimme Kittilän Levin kautta Ivalon suuntaan tapaamaan Hilikka Saraa saamenkäsityön monipuolista taitajaa. Lissassa keskustelimme yhdessä Hilikka, Oula ja Magreta Saran kanssa yleisesti poronhoidosta ja poronhoitokulttuuriin liittyvistä tapahtumista ja harrastuksista. Kevättalveen ajoittuvat poroajot eivät ole vain harrastus, vaan myös tärkeä sosiaalisen vuorovaikutuksen väylä. Käsitöistä saimme monipuolista tietoa, Hilikka Sara kertoi meille kuinka tärkeä on valita oikeanlaisen karvan omaava poronkoipinahka eri tarkoituksiin. Hilikka ja Magreta kertoivat muodin vaikutuksista saamenpukukulttuuriin pienistä yksityiskohdista alkaen.

Inarin Nellimissä kuulumme Ella Sarren elämäntarinaa. Sarre on vuosien varrella kerännyt paljon inarinsaamelaiseen käsityöperinteeseen liittyvää tietoutta. Sarre on opettanut käsityötaitoja vuosikymmenien ajan erilaisilla kursseilla. Käsityöperinteen siirtyminen uusille taitajille on Sarren mielestä tärkeää. Muutamia vuosia sitten Suomen edustaja Miss Maaailma kisoissa käytti kansallispukukierroksella Ella Sarren valmistamaa inarinsaamenpukua. Inarinsaamelaiskulttuuri ja kieli on lähellä Sarren sydäntä ja erilaiset väylät kulttuuritiedouden eteenpäinviemiseksi ovat Sarren mielestä tärkeitä.

Viikon 43 perjantaina tutustuttiin Ilmari Laitin ohjauksella Saamelaisalueen koulutuskeskuksen käsityöalaan liittyviin opetustiloihin. Koulutuskeskuksen monipuolisen käsityökoulutuksen ohella kiinnitti huomiota oppilaiden kansainvälisyys. Vierailun aikana kuuli suomenkielen ohella ainakin neljää tai viittä kieltä. Oppilaitos onkin sen perustamisesta lähtien pitänyt tärkeänä neljän eri saamelaisalueen valtion välistä yhteistyötä. Jo 1970-luvulta lähtien yhteistyö Ruotsin ja Norjan kanssa on ollut merkittävää ja viime vuosina yhteistyö Venäjän suuntaan on laajentunut. Porotalouden myötä yhteistyön laajeneminen on ulottunut Venäjällä saamelaisalueen ohella muun muassa Jakutian suuntaan.

Perjantaina kävimme Sámi Duodjin myymälässä ja keskustelimme Aune Mustan kanssa tähän astisista matkan vaihteista. Samalla sovimme vierailusta paikallisen Ainut ky:n yrittäjien luona.

Ainut Ky:n yrittäjät Milla Pahajoki ja Ari Järvenpää ovat etelästä Inariin muuttaneita ja koulutuksen kovien materiaalien käsittelyyn Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa oppinsa saaneita. Ari Järvenpää on saamenkäsityön kovien materiaalien artesaani ja tekee tuotteita pääasiallisesti poronsarvesta. Milla Pahajoki on valmistunut jalometallialan ja korukivialan artesaaniksi ja yrityksessä hän vastaa hopeakorujen tuotteiden tuotannosta. Asuminen ja eläminen pohjoisessa tuntui luonnolliselta jatkolta koulutuksen jälkeen. Ainut Ky:n tuotteita on myynnissä useilla kymmenillä jälleenmyyjillä erityisesti Pohjois-Suomessa. Ari Järvenpää on ollut jo mukana kouluttamassa sarvituotteiden muutamia lyhyitä kurssijaksoja. Oman tietouden ja kokemuksen eteenpäin vieminen tuntuu tärkeältä.

Perjantai-illan aikana siirryimme kovista materiaaleista pehmeisiin, kun saimme seurata Ensi Aikion sisna- ja nauhatöiden valmistamista. Ensi Aikion on monipuolinen saamenkäsityön taitaja, joka valmistaa tuotteita myyntiin ja kouluttaa itsekin taitojaan toisille käsityöläisille. Vuonna 2007 oli alkamassa Inarin Toivonniemessä koneellinen sisnanahan muokkauskoulutus, joka toteutettiin Sisnaa poronahkaa hankkeen alaisuudessa. Aikio onkäynyt kurssuja osatakseen opettaa muokkauskoneiden käyttöä muille käsityöläisille järjestettävillä kursseilla. Laitekehitystä on toteutettu yhteistyössä Kemin Nahkatarvikkeen Jouko Eskelisen kanssa. Ensi Aikio on erikoistunut erilaisten sisnatöiden tekemiseen. Aikion kulkemat pitkätkin linja-automatkat Inarista Helsinkiin sujuvat nopeasti kun hän valmistaa erilaisia sisnapusseja tai rannekoruja. Aikaa tulee hyödynnettyä.

Lauantaina suuntasimme auton Sevettijärven suuntaan. Suojaperällä tapasimme Matleena ja Sergei Fofonoffin. Jo ulkorakennuksesta näkyi, että käsitöihin tarvittavaa materiaalia on varattava monipuolisesti. Sekä Sergei että Matleena Fofonoffin suvut ovat kotoisin Kuolan niemimaalta Petsamosta. Jo lapsuudesta lähtien Matleena Fofonoffi on oppinut kuinka ja mihin aikaan vuodesta käsitöihin tarvittavia luonnonmateriaaleja kerätään ja mitä eri tekniikoita niiden työstämiseen tarvitaan. Tärkeänä kolttaperinteen välittäjänä Matleena Fofonoff pitää edesmennyttä Domna Tyyne Fofonoffia. Matleena Fofonoff kertoi ja näytti meille kolttakäsityötekniikoita: neuleet, juurityöt, nahkasuopungin valmistus, helmityöt ja kalannahkatyöt. Lasihelmitöiden pohjalta Matleena Fofonoff on kehittänyt helmityötekniikan, jossa hän käyttää materiaalinaan kalan selkänikamia. Käyttämällä pieniä värjättyjä nikamia, niistä voi muodostaa vastaavia kuvioita kuin lasihelmistä. Monet turistit eri puolilta maailmaa ovat tutustuneet Matleena Fofonoffin ja muiden kolttasaamelaisten käsityö- ja laulutaitoihin. Norjan Neidenissä järjestetään työnäytöksiä ja esiintymisiä joihin myös Suomen puolella asuvia kolttia osallistuu. Sergei ja Matleena Fofonoff ovat molemmat kolttakulttuurin puolestapuhujia ja eteenpäinviejiä.

Lauantai-illan huipennus oli paluumatkalla Sevettijärveltä Inarin yöpaikkaan. Tuolloin kävimme Muddusjärven paliskunnan Siuttajoen erotuspaikalla katsomassa lokakuista poroerotusta. Ensi Aikio oli kertonut edellisenä päivänä aikataulumme soveltuvasta erotuksesta. Illan hämärtyessä agregaatin valossa erotuksen Aikio kertoi meille kyseiseen erotukseen liittyviä yksityiskohtia. Museolehtori ja museoamanuens-

sin lisäksi paikalla oli yksi muukin ensikertalainen eli nelikuukautinen vauva. Erotukselta saatiin hienoa valokuva-aineistoa ja videomateriaalia sekä tulevaa näyttelyä, että [www-sivuja varten](http://www.sivuja.varten). Erotustilanteessahan hankitaan myös porokäsitöihin liittyvää materiaalia – taljoja – talja- ja sisnatöihin sekä koipinahkoja nutukkaisiin ja kintaisiin.

Inarin yöpymispaikasta lähdimme sunnuntaina etelän suuntaan. Paluumatkalla poikkesimme Vuotson Sakiaselän erotuspaikalle, jossa erotus oli päivän valossa. Näimme myös kuinka teurastuksen jälkeen nylkijän on oltava todella taitava, että porontaljasta ja koipinahoista saadaan hyvää käsityömateriaalia. Jälleen näimme erilaisen erotustilaisuuden ja saimme materiaalia näyttelyyn.

Näillä matkoilla saadun valokuva- ja videoaineiston avulla pystyimme jatkamaan kesällä 2007 Jyväskylässä ensimmäisenä avautuvan Poron jäljillä –kiertonäyttelyn suunnittelua ja toteutusta.

Kenttätyömatka 4

Vuosi 2007/VIKKO 48

28.11. – 3.12.2007

Dokumentointimatka tehtiin hankkeen lopussa. Suomen käsityön museon kiertonäyttely valmistui kesällä 2007. Se oli ollut Jyväskylässä, josta näyttely oli jo siirtynyt seuraavaan paikkaan eli Rovaniemelle Arktikumiin Lapin maakuntamuseon vaihtuvien näyttelyiden tilaan. Dokumentointimatkalta haettiin lisäaineistoa Poron jäljillä –näyttelyssä jo esillä olevien esineiden valmistajista ja täydennettiin aineistoa käsityöläisistä. Materiaalia hyödynnetään sekä näyttelyn täydentämiseen että www-sivujen täydentämiseen.

Dokumentointimatka yhdistettiin viimeiseen ohjausryhmän kokoukseen. Kokous pidettiin 27.11.2007. Hankkeen vetäjä Seija Hahl ja valokuvaaja Pilvi Sormunen jatkoivat matkaa Rovaniemeltä Luoston ja Vuotson kautta Inariin.

Viikolla 48 vierailtiin seuraavien käsityöläisten luona:

Elli-Maaret Helander, Luosto

Linnea Ponku, Vuotso

Aino ja Hans Kitti, Vuotso

Leila Mäcklin, Vuotso

Katja Magga, Vuotso

Irma Majander, Inari

Satu Natunen, Inari

Keskiviikkona 28.11. vierailimme Elli-Maaret Helanderin luona. Luostossa asuva ja työskentelevä Helander on viime vuosien aikana valmistanut pääasiallisesti rumpuja poronahasta. Saamelaiskulttuurin tausta on Helanderin tärkeä voimavara koko hänen työskentelyssään. Helanderin voi sanoa olevan eräänlainen nykyajan nomadi, kun hän kiertää pitämässä rummuntekokursseja eri puolilla Suomea. Kurssien aikana hän kertoo osallistujille saamelaiskulttuurista ja poronhoidon tärkeästä merkityksestä. Vuosikymmenten aikana Helander on omaksunut kaikki muut saamenkäsityötaidot. Jo Helanderin lasten ollessa pieniä, hän vaatetti heidät. Nykyäänkin niin omat kuin tyttärien vaatteet syntyvät niin juhlaan, arkeen, kuin esiintymisiä varten. Kirpputorit ovat Helanderin hankinnoille tärkeä paikka. Monet vaatteet saavat uuden Helanderimaisen kuosin kun Elli-Maaret ”tuunaa” niitä.

Luostosta matkattiin Vuotsoon, jossa tapasimme monia käsityöläisiä. Ensimmäiseksi vierailimme Linnea Ponkun luona, joka on pitkän elämänsä aikana tehnyt monenlaista työtä. Viime vuosina käsityöt ovat olleet 81-vuotiaan Ponkun harrastus. Ponku valmistaa värikkäitä neuleita ja erilaisia säilytyspusseja. Kesäisin monien muiden Vuotsolaisen tavoin Linnea Ponkun töitä on ollut myynnissä Vuotsolaisissa käsityömyyntipisteissä.

Nuorempia vuotsolaisia edustaa Katja Magga, saamenkielisen lastentarhaopettajakoulutuksen Norjassa hankkinut kahden lapsen äiti. Nykyään Katja Magga toimii sekä vanhusten että lasten parissa. Erityisesti saamenkäsityötaitoihin ja tekniikoihin erikoistunut Magga pitää tärkeänä, että vanhuksillakin on mahdollista ylläpitää tai elvyttää omia käsityötaitoja. On myös saamelaisia vanhuksia, joilta on jäänyt saamenkäsityötaidot oppimatta esimerkiksi koulu-aikaisen asuntolassa asumisen vuoksi. Käsityön avulla oma kulttuuri tulee nyt myöhemmällä iällä läheisemmäksi. Saamenkäsityötaitojen opetusta lapsille Magga pitää luonnollisena osana kasvatusta jo päiväkotikäisestä lähtien.

Torstaina vierailimme myös Aino ja Hans Kitin luona. Sodankylän Korvasessa syntynyt Aino Kitty on saanut alun perin oppinsa saamenkäsityöhön omalta äidiltään. Aino Kitty on valmistanut vuosikymmenien aikana lapintakkeja, lakkeja, nutukkaita ja erityisesti Vuotson alueen pauloja. Aluksi Kitty valmisti tuotteita lähinnä omalle perheelleen, mutta myöhemmin hän on tehnyt niitä myös tilauksesta. Pauloja hän on toimittanut myyntiin Sàmi Duodjin myymälään Inariin. Perheen lapsetkin ovat perineet vanhempiensa käsityötaitoja. Perheen isä Hans Kitty on taitava neuleiden valmistaja, erityisesti neulekintaita syntyy hänen taitavissa käsissään. Aino Kitillä on Vuotson alueen paulojen mallit jo lähes "verissä", ja niiden valmistukseen ei enää ohjeita tarvita.

Vuotsolainen Leila Mäcklin on käsityön monitaituri, joka taitaa saamenkäsityöt. Leila Mäcklin on perusopit saanut omalta äidiltään ja koulussa käsityö oli yksi mieluisimmista aineista. Tekniikat nutukkaiden ompelusta kangaspuilla kutomiseen ovat hänelle tuttuja. Pelkkaraanuja on tullut kudottua myyntiin ja omille lapsille. Omia käsityötuotteita myydessään Leila Mäcklin on seurannut Itä-Lapin ja erityisesti Vuotson, Tankavaaran ja Saariselän alueen matkailun kehittymistä. Aivan Saariselän matkailu- ja laskettelukeskuksen alkuajoista lähtien Kitin tuotteita on ollut myynnissä muun muassa matkailuhotellin tiloissa. Monesti kesäisin ja talviesonkien aikana työpäivät olivat pitkiä, kun yöllä piti valmistaa käsitöitä ja päivällä niitä piti olla myymässä turistikeskuksissa. Vuosikymmenten aikana matkailijat ovat ostaneet Mäcklinin tuotteita paljon.

Vuotsosta suuntasimme Inariin. Koko matkan Rovaniemeltä pohjoiseen olimme saaneet matkata oikeassa talvessa säässä. Talvinen sää jatkui lauantaina kun matkasimme Inarista Angelinkylän suuntaan Terstontielle tapamaan Irma Majanderia. Koiriensa kanssa asuva Majander on 1980-luvulla muuttanut Inarista etelään. Kymmenet eräoppaat ovat saaneet oppinsa Irma Majanderilta Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa. Käsitöiden tekeminen oli ensin vapaa-ajan puuhaa, kunnes vähitellen eräopaskouluttaminen ja eräoppaana toimiminen jäivät taka-alalle. Eräs merkittävä tapahtuma Majanderin käsityöläisuralla oli Savikukko kertoo julkaisu, jonka Suomen käsi- ja taideteollisuusliitto julkaisi. Majanderin poromokkakintaat valittiin julkaisuun. Majander oli mukana Inarista käsin-käsityömyymälän työryhmässä 1990-luvulta 2000-luvun alkuun.

Nykyajan nomadin Satu Natusen aikataulu ja dokumentointiaikataulu sopivat tällä kertaa hyvin yhteen museon aikataulun kanssa. Keskustelimme Natusen kahvila-ravintolan tiloissa hänen elämänvaiheistaan. Nykyään elämä jaksottuu Inarin kesään ja syksyyn sekä toisaalta Espanjan talveen ja oliivinviljelyyn. Saamelaisuus kulkee Natusen mukana aina ja saamelaisuudesta hän haluaa myös kertoa eteenpäin. Helsinki on yksi vaeltavan elämäntavan pysähdyspaikoista. Satu Natuselle on saamelaisuuden myötä kasvanut syvä luonnon kunnioitus. Yhtenä osa-alueena hän pitää myös poron ja poronhoitoon liittyvän elämäntavan kunnioitusta. Vuosien myötä arvostus on syventynyt. Nykyään jo sisnanahan perusteellinen hyväksikäyttö on Natuselle tärkeää. Sisnaa voi olla korussa vaikka pienenä osatekijänä ja koru saa näin poron hengen mukaansa. Natusen on ollut mukana Sisnaa poronahkaa -hankkeen myötä kehittämässä poron sisnanahan käyttöä. Sisnakengät ovat yksi uusimmista ideoista nahan käyttöön. Ideoita Satu Natusella riittää niin paljon, että kaikkia ei edes alihankintana ehdi toteuttaa.

Inarin keskustasta lähdimme etelän suuntaan kauniissa joskin vielä pimeässä talvisessa aamusäässä. Vielä Rovaniemen eteläpuolella saimme nauttia normaalista talvikelistä, kunnes jouduimme takaisin vesi- suolaroiskeiselle tielle.

Museossa ehdimme pikaisesti käymään lävitse valokuva-aineiston. Valokuvista valittiin www-sivuille puuttuvaa materiaalia niiden käsityöläisten kohdalle, joiden tiedot ovat jo valmiiksi suunniteltuina. ”Uusien käsityöläisten” tekstit ja kuvat tulevat www-sivuille vuoden 2008 aikana.

ARVIOINTIA JA PÄÄTELMIÄ

Suomen käsityön museon hallinnoiman Poron jäljillä -hankkeen tavoitteena oli kartuttaa tietoutta porosta ja siitä saatavasta käsityömateriaalista. Dokumentoinnin kohteena olivat erityisesti Pohjois-Suomen käsityöläiset. Käsityöläisten työskentelytavat, valmiit tuotteet ja tuotteet käyttäjiin olivat kiinnostuksen kohteina. Vielä nykyäänkin, 2000-luvun alussa poronhoitokulttuuriin kuuluu yhtenä tärkeänä osana poromateriaalista valmistettavat käsityöt. Menneinä vuosikymmeninä käden taidot olivat välttämättömät esimerkiksi jutaavan poronhoitotavan aikana. Kartoitimme myös minkälaisia käsityötuotteita poro-materiaalista tehdään nykyään. Mitkä tuotteet ovat ”uusinta uutta” ja mitkä perinteiset tuotteet ovat säilyneet. Miten poroa hyödynnetään suurille turistimassoille suunnattujen matkamunistojen valmistuksessa. Lähes neljäkymmenen käsityöläisen haastattelun avulla kartoitimme pohjoissuomalaisen käsityöläisen arkea.

Tietoa porosta käsityön materiaalina ja tietoutta poroa käsityömateriaalinaan tai kuvioaiheenaan käyttävistä käsityöläisistä haluttiin välittää eri puolilla Suomea asuville ihmisille. Kiertävän museonäyttelyn ja www-sivuston katsottiin olevan oiva tapa tiedonvälitykseen. Erityisesti materiaalin työstämiseen ja käsitöiden tekemiseen painottuva Poron jäljillä -näyttely lähti kiertoon. Oletusarvona oli, että Pohjois-Suomessa, poronhoitoalueella ihmisillä olisi tietoa poronhoidon arjesta. Osin tämä hypoteesi kumoutui esimerkiksi Lapin maakuntamuseosta saadun palautteen perusteella. Esimerkiksi rovaniemeläisten päiväkotijoukon ja koululaisryhmien oli vieraillessa museossa, huomattiin, että osa lapsista ei tiennyt poroista kovinkaan paljoa kun taas osalle poronhoitokulttuuri oli omakohtaisesti tuttua. Näyttelyn kiertäessä toivomme, että porotietous välittyä monenikäisille ja erilaisille kohderyhmille eri puolilla Suomea.

Poron jäljillä - hanke ja erityisesti kiertonäyttelyn suunnittelu- toteutus- ja kierrätys on työllistänyt projektinvetäjän, hankkeeseen palkattujen työntekijöiden ja oman työn osuudella laskennallisesti mukana olleiden työntekijöiden ohella koko museon henkilökuntaa, harjoittelijoita ja työssäoppijoita. Näyttelyn edelleen kiertäminen edelleen työllistää mm. näyttelyintendentti Mikko Oikaria. Aineiston litterointi, lopullinen kartoitus ja lopullinen luettelointi työllistää vielä useita henkilöitä. Www-sivujen loppuun saattamiseen vaaditaan vielä muutaman ihmisen työpanos.

Edellä mainittujen tehtävien tekemiseen ei ole varattu museon budjetissa erillisrahoitusta. Koska kiertonäyttelyn ylläpito ja kuljetus paikkakunnalta toiselle on kallista, Suomen käsityön museo kierrättää näyttelyä niin pitkään kuin taloudelliset resurssit sallivat.

Näyttelyä on mahdollista varata erilaisiin näyttelytiloihin ja yhteyshenkilönä toimii näyttelyintendentti Mikko Oikari. (mikko.oikari (a)jkl.fi)

Kiertonäyttely on saanut kiitosta siitä että sen parissa on ollut mahdollista tutustua moniaistisesti poromateriaaliin ja porosta valmistettuihin tuotteisiin. Esimerkiksi Leila Mäcklinin valmistamia nutukkaita tai Hilka Saran valmistamaa vasannahkalakkaa näyttelykävijä voi kokeilla tai

vaikka kuvauttaa itsensä pukimet yllään. Näyttelyn yhteydessä olevasta porokaapista on tullut positiivista palautetta, sillä niin pienet kuin isotkin kävijät löytävät sieltä yllätyksiä. Pororeen kyydissä on mukava levähtää ja katsoa rauhallista poron kulkemista lumisessa maisemassa. Erityisesti eteläsuomalaisilla lumen näkeminen voi herättää kaipuun oikeaan talveen.

Kesän 2007 aikana Suomen käsityön museon museokaupassa oli myynnissä pohjoissuomalaisten käsityöläisten tuotteita. Elo/syyskuussa olivat lisäksi Arktiset helmet kampanjan tuotteet myynnissä galleriassa ja museokaupassa. Museo välitti näyttelyssä olleiden käsityöläisten yhteystietoja museoasiakkaille sekä paikanpäällä että jälkikäteen sähköpostitse ja puhelimitse.

Vuoden 2008 aikana valmistuvat Poron jäljillä www- sivut mahdollistavat paluun poro-teemaan näyttelyn jälkeen, tai sivuihin voi tutustua itsenäisenä kokonaisuutena.

Kiertonäyttelyllä ja www-sivujen avulla tietoa välitetään asiakkaille nyt. Suomen käsityön museo on museo, ja museon perustehtäviin kuuluu myös tallennus- ja tutkimustyö. Hankkeen aikana saatu kuva- ja arkistoaineisto tallennetaan museon kokoelmiin. Tietoa tallennetusta aineistosta välitetään yhteistyökumppaneille. Museon arkistoissa ja kokoelmissa aineisto säilyy myös tuleville sukupolville ja tulevien tutkijoiden käyttöön. Kiertonäyttelyn lopetettua kiertonsa käsityöläisten valmistamat tuotteet eli esineistö palautuu museolle ja ne liitetään käsityön museon kokoelmiin.

Yhteenveto kertyneestä materiaalista

Kenttätöiden aikana museon valokuvakokoelmiin on karttunut lähes 2000 valokuvaa. Kuva-aineisto käydään lävitse, ja niistä valikoidaan kuva-arkistoon luetteloitavat kuvat. Videoaineistoa käsityöläisistä on kertynyt matkojen aikana yli kymmenen tuntia. Ko. raakamateriaalista on hyödynnettävissä vain murto-osa. Nauhoilla oleva materiaali siirretään myös digitaaliseen muotoon. Muutamien käsityöläisten ja yritysten omaa materiaalia olemme kopioineet museon arkistoon. Projektin/hankkeen aikana olemme keränneet pohjoiseen matkailuun ja käsityöläisyyteen liittyvää esite ym. materiaalia museon arkistoon. Noin 35 käsityöläistä on haastateltu projektin aikana. Kunkin käsityöläisen haastatteluja on äänitteinä 1- 4 tuntia/ käsityöläinen. Kiertonäyttelyssä mukana oleva esineistö tulee (luetteloinnin ja kuntokartoituksen) kierron jälkeen Suomen käsityön museon kokoelmiin.

Tiedot kokoelmiin karttuneesta materiaalista kootaan taulukkomuotoon. Taulukkoon laitetaan kunkin dokumentoidun käsityöläisen nimi, asuin- ja toimintapaikkakunta, käyttämänsä materiaali/t, mitä aineisto sisältää (esim. kuvat, videomateriaali, äänitteet, arkistomateriaali, esineistö).

Kyseistä koostetta välitetään tarpeen mukaan eri yhteistyötahoille.

Poron jäljillä –hankkeesta jää jälkiä tuleville sukupolville. Tulevien vuosien aikana yhteistyötä sekä yksittäisten pohjoisten käsityöläisten, yritysten ja käsi – ja taideteollisuusyhdistysten kanssa tullaan jatkamaan.

Hankkeen talous – Liite 1.

Hanke- ja näyttely-yhteistyöstä kiitämme seuraavia henkilöitä yhdistyksiä, organisaatioita ja yrityksiä:

Enontekiön saamelaisyhdistys ry

Jyväskylän ammattiopisto:

Audiovisuaalisen viestinnän koulutusohjelma, Petäjävesi

Kuvallisen ilmaisun koulutusohjelma, Jyväskylä

Jyväskylän yliopisto, museologian oppiaine

Kainuun maakuntamuseo

Keski-Suomen luontomuseo, Jyväskylän yliopisto

Keski-Suomen museo

Kuopion luonnontieteellinen museo

Kuvan moottoripalvelu, Jyväskylä

Käsite projekti 1. ja 2.

Lapin käsi- ja taideteollisuusyhdistys

Lapin yliopisto

Lapin maakuntamuseo

Lapin liitto

Lapin lääninhallitus

Lapin TE-keskus

Paliskuntain yhdistys

Pohjois-Pohjanmaan maakuntamuseo

Poron jäljillä –projektin ohjausryhmä

Päätalo instituutti, Taivalkoski

Rovaniemen kotiseutumuseo, Pöykkölä, Esko Pernu

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Saamelaisalueen koulutuskeskus, Inari

Saamelaismuseum Siida

Saamelaiskäräjät, Samediggi

Sámi Duodji ry

Sisnaa poronahkaa -hanke

Suomalaisen kirjallisuuden seura

Tornion maakuntamuseo

Vuotakengät – projekti

Vuotson koulu

Yle, Radio Perämeri, Kemi

Näyttelytyöryhmä ja toteuttajat:

Tuomas Blomqvist, Juhani Hagman, Janne Hakulinen, Anneli Hemmilä-

Nurmi, Ritva Hänninen, Katja Ihonen, Tuuli Joutsela, Laura Järvinen, Marjo

Kolu, Liisa Korhonen, Johanna Kotilainen, Simo Kotilainen, Reija-Riina

Kupari, Raija Manninen, Mikko Oikari, Maria Peni, Anita Pitkänen, Elina

Puranen, Ville Raatikainen, Tiina Takkunen, Reija Teerimäki, Reetta

Tienaho, Johanna Tolonen, Hilikka Toom, Anne Vesanto, Marja-Liisa

Väisänen, Seija Hahl

Valokuvat

Jenni Ahvenainen

Dick Forsman, Kuvaliiteri

Anneli Hemmilä-Nurmi

Ville Kartimo

Katri Laaksonen, Pallasmedia

Juhani Nurmi

Henna Turpeinen

Timo Veijalainen

Marja Vuorelainen, Lapin maakuntamuseo, kuva-arkisto

Graafikko

Tiina Leino

Videot

Kuvaus Jenni Ahvenainen, Seija Hahl, Ville Kartimo, Henna Turpeinen,

Timo Veijalainen

Editointi Timo Veijalainen

Piirustukset

Johanna Tolonen

Rakennesuunnittelu

Heli Kauhanen

Kuva ja tekstitulosteet

Kopi-Jyvä Oy, Jyväskylä ja Kuopio

Kääntäjä

Laura Jalonen

Loppuraportin taitto

Petri Korhonen

Hanke- ja näyttely-yhteistyöstä kiitämme seuraavia henkilöitä yhdistyksiä, organisaatioita ja yrityksiä:

Enontekiön saamelaisyhdistys ry

Jyväskylän ammattiopisto:

Audiovisuaalisen viestinnän koulutusohjelma, Petäjävesi

Kuvallisen ilmaisun koulutusohjelma, Jyväskylä

Jyväskylän yliopisto, museologian oppiaine

Kainuun maakuntamuseo

Keski-Suomen luontomuseo, Jyväskylän yliopisto

Keski-Suomen museo

Kuopion luonnontieteellinen museo

Kuvan moottoripalvelu, Jyväskylä

Käsite projekti 1. ja 2., Lapin liitto

Lapin käsi- ja taideteollisuusyhdistys

Lapin yliopisto

Lapin maakuntamuseo

Lapin liitto

Lapin lääninhallitus

Lapin TE-keskus

Paliskuntain yhdistys

Pohjois-Pohjanmaan maakuntamuseo

Poron jäljillä –projektin ohjausryhmä

Päätalo instituutti, Taivalkoski

Rovaniemen kotiseutumuseo, Pöykkölä, Esko Pernu

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Saamelaisalueen koulutuskeskus, Inari

Saamelaismuseum Siida

Saamelaiskäräjät, Samediggi

Sámi Duodji ry

Sisnaa poronnahkaa -hanke

Suomalaisen kirjallisuuden seura

Tornion maakuntamuseo

Vuotakengät – projekti

Vuotson koulu

Yle, Radio Perämeri, Kemi

Käsityölläiset ja yritykset

Ensi Aikio, Inari

Jouko Eskelinen – Kemin nahkatarvike Oy, Keminmaa

Matleena ja Sergei Fofonoff, Ivalo, Sevettijärvi

Elli-Maaret Helander, Vuotso

Pirkko Hemmi, Omatie ay, Rovaniemi

Jouko Hiltunen, Lauri-tuotteet Oy, Rovaniemi

Pirjo Isomursu, Taigakoru Oy, Rovaniemi

Mari Isopahkala, Helsinki

Juha Janger, Taigakoru Oy, Rovaniemi

Ari Järvenpää, Ainut Ky, Inari

Ari ja Irene Kangasniemi, Koru- ja Taidekäsityö Kangasniemi Ky, Rovaniemi

Aino ja Hans Kitti, Vuotso, Sodankylä

Arja Kustula, Sompion lahja- ja koru, Sodankylä, Vuotso

Kikka Laakso, Lemmenjoki, Ivalo

Pirkko-Liisa Lumiaho, Lauri- tuotteet Oy, Rovaniemi

Maarit Magga, Palojoensuu, Enontekiö

Marjatta Magga, Nunnanen, Enontekiö,

Katja Magga, Vuotso, Sodankylä

Tuula-Maija Magga-Hetta, Vuotso, Sodankylä

Heli Majander, Tikkurituote, Helsinki

Irma Majander, Inari

Inka Maras, Enontekiö, Nunnanen

Leila Mäcklin, Vuotso, Sodankylä

Satu Natunen, Inari, Nativa Sapmi Oy

Alli Ohenoja, Torassiepin lomapallas, Muonio

Milla Pahajoki, Ainut Ky, Inari
Inger-Anni ja Anne Palojärvi, Enontekiö, Kultima
Kaija Paltto, Ivalo, Lemmenjoki
Linnea Ponku, Vuotso, Sodankylä
Kauko ja Tuomas Raatiniemi, Wood Jewel design, Kolari
Hilkka Sara, Magreta Sara, Oula Sara, Ivalo, Lisma
Elvi Saravuoma – Velhonkontti Ky, Ranua
Ella Sarre, Ivalo, Nellim
Olli Sälevä, Taigakoru Oy, Rovaniemi
Unto Ylitolva, Pot Nova ky, Posio

